

Cena 40 Kč

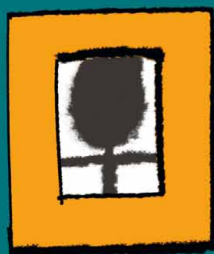
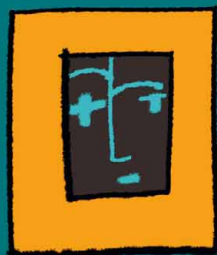
čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

4

2018

ročník

FIBRICH

ZVUKOVÉ DOKUMENTY

Druhá šance pro Virtuální národní fonotéku

IASA – AV dokumenty mezinárodně

Projekt Nový fonograf

Portál Knihovny.cz vs JIP

Nový seriál o péči o knihovní fondy

Nejkrásnější české knihy roku 2017 – 53. ročník

Analýza struktury pracovníků knihoven

Knihovník Antonín Sova a MKP

Fandom – komunita fanoušků fantasy

Téma – Zvukové dokumenty

- 123 Druhá šance pro Virtuální národní fonotéku | Iva Horová
- 125 IASA a její spolupráce s Českou republikou | Filip Šír
- 128 Zahájí projekt Nový fonograf novou éru? | Michal Hora
- 130 Česká kniha oceněná v Americe | Michal Hora
- 129 Dopis od uživatele knihovny | David Velčovský
- 132 Statistika Zvukové záznamy ve fondech knihoven a jejich půjčování | Dana Smetanová
- 134 Lidé kolem Čtenáře Jan Pěta: Náš (a můj) Čtenář
- 135 Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 40 lety | vybrala Vladimíra Švorcová
- 136 Automatizace knihoven Portál Knihovny.cz v roce 2018 | Bohdana Stoklasová, Petr Žabička, Petra Žabičková

Události – Nejkrásnější české knihy roku 2017

- 140 Tištěné knize předpovídám ještě velkou budoucnost! Rozhovor s Josefem Sedláčkem | Jaroslav Císař
- 143 Péče o knihovní fondy Manipulace s knihami | Petra Vávrová, Jitka Neoralová
- 146 Analýza Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017 (1. část) | Vladana Pillerová
- 150 Vznik Československa – 100 let (4. část) Antonín Sova | Jiřina Kádnerová
- 154 Fantastický svět Walkerových 3 Fantastické podhoubí fantastické literatury | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková
- 157 Osobnosti knižní kultury PhDr. Ivo Brožek (1951–2018) | Aleš Brožek
- 158 Literární výročí Květen | Milan Valden
- 159 Ze světa | Roman Giebisch
- 160 Novinky knihovnické literatury | Monika Hrušková

ELEKTRONICKÁ VERZE ČTENÁŘE – <https://svkkl.cz/ctenar>, ARCHIV – <http://ctenar.svkkl.cz>

CONTENTS

Topic – Audio documents

- 123 Virtual national phonoteque – a second chance | Iva Horová
- 125 IASA and its collaboration with the Czech Republic | Filip Šír
- 128 Will the New Phonograph project mark the start of a new era? | Michal Hora
- 130 Czech books with American awards | Michal Hora
- 129 Letter from library user | David Velčovský
- Statistics
- 132 Audio recordings at library fonds and their loan | Dana Smetanová
- Seventy years of Čtenář
- The people around Čtenář
- 134 Jan Pěta: Our (and my) Čtenář
- 135 From the pages of Čtenář... this time 40 years ago | selected by Vladimíra Švorcová
- 136 Library automation Portal Knihovny.cz in 2018 | Bohdana Stoklasová, Petr Žabička, Petra Žabičková
- Events – The most beautiful Czech books of 2017
- 140 I predict a great future for the printed book! Interview with Josef Sedláček, Technical Committee Chairman | Jaroslav Císař
- Looking after library fonds (Part One)
- 143 Handling books | Petra Vávrová, Jitka Neoralová
- Analysis
- 146 The age, educational and salary structure of Czech library staff 2016/2017 (Part 1) | Vladana Pillerová
- Centenary of the establishment of Czechoslovakia / Part 4
- 150 Antonín Sova | Jiřina Kádnerová
- Walkers' world of fantasy 3
- 154 The fantastic mycelium growing under fantasy literature | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
- Book culture celebrities
- 157 PhDr. Ivo Brožek (1951–2018) | Aleš Brožek
- 158 Literary Anniversaries May | Milan Valden
- 159 From the World | Roman Giebisch
- 160 Latest library literature | Monika Hrušková

INHALT

Thema – Audiodokumente

- 123 Die zweite Chance für das virtuelle Phonogrammarchiv | Iva Horová
- 125 IASA und ihre Mitarbeit mit der Tschechischen Republik | Filip Šír
- 128 Eröffnet das Projekt Der neue Phonograph eine neue Ära? | Michal Hora
- 130 Ein tschechisches Buch im Amerika geschätzt | Michal Hora
- 129 Ein Brief vom Benutzer der Bibliothek | David Velčovský
- Statistiken
- 132 Audioaufnahmen in Bibliothekfonds und ihre Ausleihe | Dana Smetanová
- Čtenář feiert 70 Jahre
- Menschen um Čtenář
- 134 Jan Pěta: Unser (und mein) Čtenář
- 135 Aus den Čtenář Seiten... diesmal 40 Jahre zurück | wählte Vladimíra Švorcová
- 136 Bibliothekautomatisierung Das Portal Knihovny.cz im Jahr 2018 | Bohdana Stoklasová, Petr Žabička, Petra Žabičková
- Ereignisse – Die schönsten tschechischen Bücher des Jahres 2017
- 140 Ich sage dem gedruckten Buch eine große Zukunft voraus! Ein Gespräch mit Josef Sedláček, dem Vorsitzende der Technische Kommission | Jaroslav Císař
- Die Pflege von Bibliothekfonds (1. Teil)
- 143 Die Buchmanipulation | Petra Vávrová, Jitka Neoralová
- Analyse
- 146 Die Alters-, Ausbildungs- und Lohnstruktur der Bibliothekangestellten in der Tschechischen Republik 2016/2017 (1. Teil) | Vladana Pillerová
- Die Entstehung der Tschechoslowakei 100 Jahre / 4. Teil
- 150 Antonín Sova | Jiřina Kádnerová
- Die fantastische Welt der Familie Walker 3
- 154 Das fantastische Fadengeflecht der fantastischen Literatur | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
- Die Persönlichkeiten der Bücherkultur
- 157 PhDr. Ivo Brožek (1951–2018) | Aleš Brožek
- 158 Literarische Jahrestage May | Milan Valden
- 159 Aus der Welt | Roman Giebisch
- 160 Neuerscheinungen der Bibliothekarischen Literatur | Monika Hrušková

↑ **Tištěné knize předpovídám ještě velkou budoucnost!** s. 140–142
Nominované tituly letošního ročníku soutěže Nejkrásnější české knihy roku Foto: Milan Kuzica

← **Česká kniha oceněná v Americe** s. 130–131
Prezentace knihy Recorded Sound in Czech Lands 1900–1946 v září 2016 na české ambasádě ve Washingtonu za účasti I. Havla a jednoho z autorů, F. Šíra Foto: archiv Filipa Šíra

Antonín Sova s. 150–153
A. Sova, ředitel Městské knihovny v Praze (1898, resp. 1910–1920), s manželkou Marií Foto: archiv Městského muzea Antonína Sovy v Pacově

Fantastické podhoubí fantastické literatury s. 154–156
J. W. Procházka a K. Smolíková mezi starwarsáky Foto: archiv J. W. Procházky a K. Smolíkové

OD REDAKČNÍHO STOLU

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, *nikdo nic nikdy nemá mít za definitivní*, hlásá tandem Voskovec-Werich spolu se skladatelem Jaroslavem Ježkem v písni z filmu *Pudr a benzín*. Platí to také pro zvukové dokumenty, kterým je věnováno dubnové téma *Čtenáře*, a zejména pro budování *Virtuální národní fonotéky*. Její historie je opravdu pohnutá – od podpořeného projektu přes útlum, udržení při životě díky úsilí původců a dobrovolnické práci až po současnou nadějnou budoucnost. Příspěvky dubnového tématu, jejichž autory jsou neúnavní pracovníci okolo Filipa Šíry, mají mezinárodní přesah. Dočteme se o IASA (mezinárodní organizaci zvukových a audiovizuálních archivů) a zapojení ČR do této organizace, dále o projektu *Nový fonograf*, věnovanému péči o starší zvukové dokumenty u nás, o v Americe oceněné knize spoluautorů G. Gössela a F. Šíry, která zpracovává historii zvukového průmyslu v ČR v první polovině 20. století. I následující příspěvek, resp. jeho první díl rubriky o statistice je spjat se zvukovými dokumenty a úskálími jejich půjčování.

Z dalších článků nechybějí ty vzpomínkové, zajímavé je určitě život a osud básníka a knihovníka Antonína Sovy. Rozhovor s Josefem Sedláčkem, předsedou technické komise soutěže o nejkrásnější české knihy roku, nám přináší potěšitelnou informaci o vynikající úrovni práce lidí, kteří se výtvarné, grafické a technické stránce knihy u nás věnují. V článku najdeme i přehled oceněných publikací. Příspěvek renomovaných autorů o portálu *Knihovny.cz* se zabývá jeho současným stavem, vztahem k *Jednotné informační bráně* i výhledem do budoucna. Dále se v aktuálním čísle *Čtenáře* dozvíme například o výsledcích ankety zjišťující věkovou, vzdělanostní a mzdovou strukturu pracovníků knihoven nebo si připomeneme, jak zacházet s knihami tak, abychom co nejvíce prodloužili jejich životnost.

Milí čtenáři *Čtenáře*, nemusíme být ani součástí fan- domu (kdo to slovo nezná, ať se určitě začte do již třetí části rubriky *Fantastický svět Walkerových*), aby se nám děly události vskutku překvapivé. V jiné písni výše jmenovaných autorů se připomíná, že *jednou jsi dole, jednou nahoře*. A to se ukázalo být aktuální i u našeho vydavatele. Nedávno jmenovaná ředitelka kladenské vědecké knihovny Ivona Kasalická byla ve zkušební době odvolána z funkce. Předsedkyní redakční rady však zůstává.

Dostatek naděje, jste-li právě „dole“, i dostatek pokory, pobýváte-li zrovna „nahoře“, vám za redakci přeje

PAVLA VLKOVÁ

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

4 | 2018 | ročník 70

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Ilustrace na obálce: Lukáš Fibrich

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně), Mgr. Svatomíra Fojtová, Renata Fridrichová, Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o., Ve Žlíbku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 – Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát), e-mail: info@predplatne.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998, j. zn. P-327/98
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@kpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 12. 4. 2018.

Číslo vyšlo 19. 4. 2018.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

UPOZORNĚNÍ! Časopis naleznete na nových webových stránkách <https://svkkl.cz/ctenar>

Téma

Zvukové dokumenty

Druhá šance pro Virtuální národní fonotéku

Virtuální národní fonotéka je největším zdrojem informací o zvukových dokumentech v ČR. V posledních přibližně dvou letech však bohužel stagnuje. Z tohoto důvodu se jedná o jejím přesunu z Moravské zemské knihovny v Brně do Národní technické knihovny v Praze. Začíná se konečně blýskat na lepší časy?

- Základním smyslem bylo do portálu průběžně shromažďovat na různých místech roztroušené informace o zvukových dokumentech a online je volně zpřístupňovat formou velmi podobnou bibliografickým záznamům.
- MZK přes počáteční zdařilý start bohužel poměrně záhy přestala poskytovat portálu podporu vzhledem k jiným úkolům. Konečně v roce 2016 nenalezla už na jeho další rozvoj ani částečný úvazek, ani finanční prostředky.
- Po dvou letech postupných příprav, kroků a vyjednávání, mezi nimiž *Virtuální národní fonotéka* žila svým neřízeným životem, se pro ni podařilo najít nový přístav. NTK projevila ochotu převzít na sebe roli technologického partnera a provozovatele portálu s tím, že roli metodického partnera převezme Národní muzeum.

Portál *Virtuální národní fonotéka* (dále jen *VNF*) byl vytvořen v Moravské zemské knihovně v Brně (dále jen MZK). Vznikal v průběhu roku 2013. Jeho autoři – Filip Šír, Michal Indrák a Petr Žabička – tehdy spojili síly k vytvoření nástroje, který by zájemcům o zvukové nahrávky pomohl zorientovat se na území České republiky v jejich produkci. Portál *VNF* do určité míry navazoval na myšlenku vybudovat náš národní zvukový archiv, která se – podle vzorů ze zahraničí – objevovala již od počátků 20. století a za kterou stály takové osobnosti jako například Václav Klofáč či Karel Čapek. Posledním pokusem o zásadní řešení této otázky byly snahy odborníků v 90. letech minulého století, které však bohužel nedošly naplnění. Za dalších téměř dvacet let přišla tedy MZK s novou ideou nahradit neexistenci kamenné instituce vybudováním centrálního portálu, resp. řešit zejména informační vakuum virtuálně.

NADĚJNÝ ROZJEZD PORTÁLU

Základním smyslem bylo v portálu průběžně shromažďovat na různých místech roztroušené informace o zvukových dokumentech a online je volně zpřístupňovat. Postupně proto byly oslovovány různé typy institucí s žádostí o spolupráci, tj. o předání metadatových záznamů do portálu. Celkem se tak podařilo shromáždit kolem půl milionu záznamů. Databáze je volně přístupná a prohledatelná prostřednictvím webové stránky www.narodnifonoteka.cz. Tato databáze je jedinou svého druhu. Usiluje o zmapování všeho, co za celou bohatou éru rozvoje zvukového průmyslu vyšlo: od fonografů (fonováleček) přes gramofonové desky až po digitální nahrávky.

VNF nabízí hned několik typů výstupů: informace o existenci nahrávek, dále informace o místě jejich uložení včetně odkazů na stránky institucí, kde si dané zvukové nahrávky můžete půjčit či

poslechnout v digitální podobě, ale i odkazů přímo do e-shopů nahrávacích společností, kde je možné si nahrávku rovnou online zakoupit. V současné době obsahuje VNF také záznamy diskografie první československé gramofonové firmy ESTA (blíže viz text na s. 130–131). Mimo sféru knihoven, které tvoří hlavní dodavatele záznamů, představuje nejvýznamnější počín spolupráce s vydavatelstvím Supraphon, s Českým rozhlasem a Českou televizí. Jde hlavně o archiv Supraphonu z online obchodu Supraphonline.cz, Radiotéku Českého rozhlasu a část archivu České televize, které již tvoří součást VNF.

Projekt vzbudil zájem i v zahraničí na mezinárodní úrovni. Byl prezentován na mezinárodní konferenci IASA v Kapském městě (2014) a v Paříži (2015), ale i na konferenci INFOS na Slovensku.

OBDOBÍ ÚTLUMU

MZK přes počáteční zdařilý start bohužel poměrně záhy přestala poskytovat portálu podporu vzhledem k jiným úkolům. Konečně v roce 2016 nenalezla už na jeho další rozvoj ani částečný úvazek, ani finanční prostředky. VNF sice vykazovala (a vykazuje) v průměru cca 130 denních návštěv – a to dokonce z různých koutů světa –, ale od poloviny roku 2016 se její rozvoj zcela zastavil a objevily se i výpadky a problémy v provozu. Také průzkum zvukových institucí, zajišťovaný na základě spolupráce MZK se studenty KISK FF MU, zcela ustrnul.

NOVÁ ŠANCE PRO ROZVOJ

Za této situace se hlavní duchovní otec a hybatel VNF Filip Šír rozhodl přenést veškeré své působení do Prahy. Zakotvil v Národním muzeu v Praze, které je správcem největší sbírky historických zvukových nahrávek. Tým VNF, čítající už jen dva dobrovolníky (Iva Horová, Filip Šír) a jednu studentku KISK (Helena Novotná), hledal proto cestu a možnost, jak s VNF pokračovat, kde najít ochotu a vůli podpořit tento národní projekt a podílet se na provozu a dalším rozvoji portálu.

Po dvou letech postupných příprav, kroků a vyjednávání, mezi nimiž VNF žila svým neřízeným životem, se pro ni podařilo najít nový přístav. Národní technická knihovna (dále jen NTK) jakožto nositelka a podporovatelka různých projektů na národní úrovni projevila ochotu převzít roli technologického partnera a provozovatele portálu s tím, že roli metodického partnera převezme Národní muzeum jakožto správce mj. také tohoto typu kulturního dědictví. V současné době probíhá závěrečná fáze vyjednávání, resp. přípravy dvoustranné smlouvy mezi MZK a NTK o převzetí portálu.

V následujících měsících bude podepsána smlouva oběma stranami. Pro VNF, její uživatele a všechny milovníky zvuku svítá nová naděje. Tým v NTK – prozatím celkem jeden složený úvazek – je připraven re-instalovat dnes již poněkud zastaralé SW vybavení portálu, převzít webovou doménu a postarat se o základní provozování. To ale není vše. Plánuje také propagaci a sběr nových dat, tj. obnovení jednání s dalšími vlastníky sbírek a záznamů zvukových dokumentů a jejich postupné zapojování do VNF. Dalším krokem by pak měla být příprava projektu pro další rozvoj portálu tak, aby splňoval kritéria moderní a bezpečné databáze a hlavně poskytoval odborné i laické komunitě skutečně kvalitní informační servis a spolehlivou platformu pro spolupráci např. i z hlediska ověřování nahrávek a možnosti přebírání záznamů do lokálních databází.

Držme *Virtuální národní fonotéce* palce, aby se z ní stalo to, co její autoři původně již před rokem 2013 zamýšleli a deklarovali. Přispějte i vy k jejímu rozvoji. Můžete to udělat několika způsoby:

- domluvte se s námi na spolupráci, tj. na zapojení svých dat,
- dejte nám vědět, co od VNF ještě očekáváte,
- zapojte se aktivně do stávajícího týmu a pomozte nám přímo s jejím dalším vývojem a se vším, co s ním souvisí.

Zvukové dokumenty jsou nedílnou součástí našeho kulturního dědictví, a proto si naši pozornost a péči rozhodně zaslouží.

IVA HOROVÁ | iva.horova@techlib.cz

IASA a její spolupráce s Českou republikou

Spolupráce. Pojem, který by v dnešní době měl nejen knihovník používat, ale hlavně každý den naplňovat. Co vše pro nás může znamenat spojení mezinárodní spolupráce a zvukových dokumentů? Co to znamená pro Českou republiku? Od roku 1969 se píše dějiny IASA, specializované zaměřené asociace, která především určuje cestu k ochraňování audiovizuálních dokumentů ve sbírkách různých paměťových institucí. V příštím roce tedy oslaví již 50 let svého působení.

- S více než 70 členy představuje IASA široké spektrum nejen audiovizuálních archivů, ale i národních či specializovaných knihoven, muzeí nebo univerzit či rozhlasových stanic.
- V roce 2011 konečně došlo k průlomové změně. První instituce z ČR, a to rovnou národní, se po dlouhé době zaregistrovala a stala se součástí IASA. Byl to Národní ústav lidové kultury prostřednictvím tehdy aktivního a odborně znalého Michala Škopíka.

ZALOŽENÍ IASA

Psal se rok 1969, když se podařilo aktivní skupině lidí z řad knihovníků, muzikologů, zvukových inženýrů a archivářů založit Mezinárodní asociaci zvukových a audiovizuálních archivů neboli International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA). Stala se prostředníkem a spojovníkem, který fungoval na mezinárodní úrovni mezi archivy, resp. paměťovými institucemi uchováujícími nahrané zvukové a audiovizuální dokumenty. Oproti své starší sestře – mezinárodní asociaci IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres – Mezinárodního sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek; blíže viz Čtenář č. 12, 2017, s. 425–426) – je IASA komunitou lidí sdružující nejen správce výše zmíněných sbírek, ale též technicky zaměřené odborníky na zvuk, kteří jsou schopni tyto nosiče převést z analogové do digitální podoby. Na jednom místě se tedy potkávají jak muzikologové, tak techničtí specialisté z oblasti zvukového inženýrství a archivace.

S více než 70 členy představuje IASA široké spektrum nejen audiovizuálních archivů, ale i národních či specializovaných knihoven, muzeí nebo univerzit či rozhlasových stanic. Mnohdy je oblast jejich zájmu zaměřena na konkrétní témata, např. na všechny druhy hudebních nahrávek, historické, literární, folklórní a etnologické zvukové dokumenty, na divadelní produkci, orální historii, bioakustiku, zvuky z oblasti životního prostředí a medicíny, nahrávky z lingvistiky a dialektu, na záznamy pro soudní účely aj. Společenství reprezentuje padesát let znalostí, vědomostí a zkušeností, které jsou průběžně obohacované a vzájemně sdílené. IASA tak nabízí pro jakoukoliv instituci, stát či skupinu států souhrnné know-how k nezaplacení.

SNAHY O VZNIK NÁRODNÍ INSTITUCE

Snahy o vybudování národního zvukového archivu u nás sahají až do začátku 20. století. Ze všech aktivit však bohužel nevzešel – kromě podnětů a několika publikovaných článků – prakticky žádný výsledek. Jednotlivé snahy a aktivity zůstávaly roztráštěné, chyběly znalosti, lidé, technologie i finance. Tím více se z dnešního pohledu jeví málo pochopitelné, že jsme se nepokoušeli hledat a získávat zkušenosti a pomoc ve spolupráci se zahraničím, zejména právě s IASA. V době, kdy jsem se do této problematiky poprvé hlouběji ponořil, se již desítky let na této mezinárodní scéně neobjevil nikdo z ČR, aby zde postupně získával povědomí, kontakty a přenášel zkušenosti na domácí půdu. Dlouhá léta jsme pro okolní svět v tomto smyslu, tj. v oblasti zvukových dokumentů, de facto neexistovali. Protože jsme doma neměli vybudované ani základy potřebné infrastruktury, na nabídky spolupráce např. v projektu *Europeana Sounds* či *Internet Archive* jsme vlastně ani nemohli reagovat. Žádná z našich institucí se systematicky a cíleně nezaměřila na rozvíjení povědomí o našich zvukových sbírkách, natož o důležitosti o ně náležitě trvale pečovat.

ZAPOJENÍ ČR DO IASA

V roce 2011 konečně došlo k průlomové změně. První instituce z ČR, a to rovnou národní, se po dlouhé době zaregistrovala a stala se součástí IASA. Byl to Národní ústav lidové kultury prostřednictvím tehdy aktivního a odborně znalého Michala Škopíka. O dva roky později jsem se stal dalším členem také já, resp. na základě mé iniciativy můj tehdejší zaměstnavatel Moravská zemská knihovna. Od té doby jsme se snažili k registraci motivovat další zástupce audiovizuálních sbírek z Česka, abychom měli na mezinárodní úrovni silnější zastoupení; sedm institucionálních a dva individuální členové jsou toho v roce 2018 důkazem. Pravidelná aktivní účast na výročních konferencích IASA a naše další aktivní meziroční práce přinesly výsledky. V současné době lze dokonce konstatovat, že se nám podařilo získat respekt a postavení, umožňující podílet se dokonce i na budoucím směřování této mezinárodní odborné skupiny.

Za poslední tři roky se toho v asociaci událo poměrně hodně. Zaměřím se ale hlavně na okolnosti, které jsou současně spjaté se snahami Národního muzea. Jednou z našich hlavních snah bylo a stále je přivádět významné osobnosti k nám. Nabídlí jsme v tomto směru spolupráci organizačnímu výboru konference INFORUM. Letos již potřetí bude jedním z hlavních přednášejících, který současně vždy vede odborný workshop, zahraniční odborník na zvuk. Na pozvání tedy postupně do Prahy přijeli světoznámá ikona oboru Dietrich Schüller z rakouského Phonogrammarchivu, mladá archivářka Yvonne Ng z WITNESS a pro tento rok se připravuje pozvání pro Willa Prentice z Britské knihovny, který stojí mj. za pozoruhodným velkorysým britským projektem *Save our Sounds* – ten se stal i pro nás inspirací. Měli jsme a máme tak možnost nejen představit tyto osobnosti široké veřejnosti, ale zároveň je důkladněji seznámit s našimi aktivitami. S těmito kolegy diskutujeme o odborných otázkách, získáváme od nich zpětnou vazbu na směřování našich projektů (např. *Virtuální národní fonotéka*, projekt NAKI – *Nový fonograf* apod.).

ČINNOST ODBORNÝCH KOMISÍ

Od roku 2015 se v roli předsedy podílím na chodu Diskografické komise IASA. Společně s kolegou Peterem Laurencem (Archive of World Music, Eda Kuhn Loeb Music Library, Harvard University, USA) jsme hned v prvním roce svého působení připravili a zahájili pilotní projekt *International Bibliography of Discographies* (IBD), jehož ambicí je postupně zmapovat rozsáhlou produkci diskografických děl z oblasti zvukových nosičů na mezinárodní úrovni a zpřístupňovat ji prostřednictvím webu IASA. V roce 2018 byla k tomuto projektu spuštěna nová databáze, resp. byl vytvořen nový elektronický informační zdroj, dostupný na stránce *ibd.iasa-web.org*. Snahou komise je vzbudit zájem o dohledávání a verifikaci informací o nahrávkách a zapojit do tohoto procesu také mladší generace a soukromé sběratele z celého světa. Tato aktivita má zároveň edukační cíle: naučit instituce a jedince chápat, co jsou diskografická díla, jak je správně jednoznačně identifikovat a co nám tato identifikace může vypovědět o jejich obsahu.

Zasedání Diskografické komise v Kongresové knihovně ve Washingtonu na konferenci IASA v roce 2016

Foto: z archivu F. Šíra

Jiným velmi důležitým směrem se ubírá aktivita Technické komise, která průběžně vydává a aktualizuje standardy a doporučení pro oblast fyzické ochrany, přepisu zvukových a audiovizuálních nosičů do nových formátů a především dbá o rozšiřování těchto doporučení mezi širokou veřejností. K tomuto cíli směřujeme v rámci plánů v Národním muzeu i letos, kdy by měly být základní technické normy přeloženy. Všechny zásadní dokumenty lze získat na stránkách iasa-we.org/iasa-special-and-technical-publications.

Mezi nejnovější snahy IASA patří spuštění tzv. Ambassador Programme.

Jeho cílem je vytvořit novou síť aktivních „ambasadorů“, kteří by se měli stát kontaktními osobami a pravými rukami pro předsednictvo organizace. Měli by dbát na přenášení informací do lokálních podmínek, na předávání zpětné vazby, být nápomocni v mapování a formulování konkrétních potřeb odborné komunity v jednotlivých zemích apod.

V neposlední řadě se patří zmínit snahy Vzdělávací komise, které se i za aktivní pomoci kolegů z ČR podařilo vytvořit obsáhlý dokument, jenž sumarizuje aktuální problémy edukace ve vztahu k ochraně a digitalizaci zvukových dokumentů. Výsledkem roční spolupráce napříč světem – pracovalo se po skypu a mailu – pod vedením Willa Prentice je zmapování možností, jak a kde se lze aktuálně vzdělávat, identifikace cílových skupin a typů chybějícího vzdělávání. V daném dokumentu se například konstatuje, že chybí vzdělávání lidí, kteří mají rozhodovat o budoucích osudech sbírek. Jeho součástí je doporučení IASA, jak, kde, komu a s čím napomáhat tak, aby sdružení směřovalo ke smysluplné organizaci a systému vzdělávání, který by komise IASA mohla odborně garantovat a který by přinášel praktický a široký užitek ve smyslu networkingu.

FILIP ŠÍR | filip_sir@nm.cz

Co pro vás připravujeme...

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

- Lékařské knihovny
 - Národní lékařská knihovna – historie a současnost
 - Zdravotnické muzeum
 - zprovoznění speciálního portálu o chororobách
- Výuka programování a robotiky v knihovnách za pomoci Ozobotů
- 300. výročí vzniku Národní technické knihovny
- Český národní korpus
- Rozhovor s Danielem Bechným, ředitelem SVK Plzeňského kraje
- Vzdělávání seniorů v informačních a komunikačních technologiích v Knihovně města Ostravy a další materiály.

Zahájí projekt Nový fonograf novou éru?

Projekt Národního muzea *Nový fonograf: naslouchejme zvuku historie* má ambici zahájit systematickou záchranu starších zvukových dokumentů v České republice. Vytvoření fungujícího týmu odborníků by tak mělo postupně napravit alarmující situaci, která u nás v oblasti uchovávání zvukového kulturního dědictví existuje.

Je smutným faktem, že se v České republice do dnešních dnů nepodařilo to, co v mnoha jiných civilizovaných zemích. Neexistuje u nás instituce, konsorcium či komise pro koordinaci činností v oblasti zvukových dokumentů na národní úrovni. Přitom v této oblasti každým rokem hrozí nenahraditelné ztráty kulturního dědictví (faktický zánik dokumentů). Na tomto místě není prostor podrobně situaci analyzovat, konstatujeme jen, že intenzivní období jednání se snahou vytvořit instituci či institut *České národní fonotéky* v letech 1995–2000 bylo neúspěšné a teprve v posledních letech se objevují v této oblasti povzbudivé činy.

V současné době stále chybí v ČR např. standardizované postupy komplexní péče o zvukové záznamy na historických nosičích včetně jejich dlouhodobého uchovávání. Za prvotní východisko lze považovat *Návrh koncepce na ochranu, digitalizaci a zpřístupnění zvukových dokumentů v ČR*¹, vytvořený skupinou odborných dobrovolníků v roce 2015, na který lze navazovat. Zejména pro oblast nejstarších nosičů (fonografické válečky a standardní šelakové desky) je neexistence doporučených postupů ochrany velmi závažným faktem. Tyto nosiče patří k nejhroženějším nejen z důvodu malé odolnosti použitých materiálů, ale i pro obtížnost reprodukce obsahu na nich uloženého s ohledem na nedostupnost vhodných dobových reprodukčních technologií.

Skupina odborníků se od roku 2014 snaží celkově neuspokojivý stav změnit – projektem *Virtuální národní fonotéka* (blíže viz příspěvek na s. 123–124), specializovanými granty aj. Na tyto dílčí úspěchy nyní navazuje projekt *Nový fonograf: naslouchejme zvuku historie. Vytvoření postupů a nástrojů pro evidenci, digitalizaci, zpřístupnění a dlouhodobou ochranu zvukových záznamů na historických nosičích v paměťových institucích*, schválený v rámci programu MK ČR NAKI II 2018–2022. **Hlavním cílem tohoto projektu je – v souladu s mezinárodními standardy, praxí a na základě dosavadních výsledků výzkumu v této oblasti – vyvinout, otestovat a zavést vhodné postupy, které by řešily komplexní problematiku dlouhodobé ochrany a zpřístupnění zvukových záznamů uložených na historických fyzických nosičích.**

K dosažení hlavního cíle je nutné splnit řadu cílů postupných. Je třeba definovat podobu **unikátního identifikátoru obsahu** zvukových nahrávek a vytvořit jeho standardizovaný způsob zápisu. Dále je nutné vytvořit **diskografickou databázi**, definovat postupy jejího vytěžování a otestovat ji na produkci gramofonových firem s českým repertoárem, zároveň tak poskytnout sekundární informační pramen pro ověřování a dohledávání informací v procesu identifikace a následné evidence nahrávek ve zvukových sbírkách paměťových institucí. Souvisejícím důležitým úkolem bude vypracovat **sadu doporučení a vyvinout vhodné nástroje pro proces efektivní katalogizace**, navrhnout **standardizovaný metadatový popis obsahu zvukových zá-**

¹ Návrh Koncepce pro ochranu, digitalizaci a zpřístupnění zvukových dokumentů v ČR [online]. Moravská zemská knihovna [cit. 11. 2. 2018]. Dostupné z: <http://goo.gl/SH5D50>.

znamů, primárně pro fonoválečky a šelakové gramodesky. Zároveň bude třeba zohlednit specifika historických nosičů zvuku a současně evidenční potřeby paměťových institucí různého typu a s různým posláním. S ohledem na zpřístupnění bude nutné spolupracovat na dotvoření stávajícího knihovnického standardu (minimální záznam pro Souborný katalog ČR podle pravidel RDA pro formát MARC21) a podílet se na jeho dalším rozvoji směrem k všestranné využitelnosti. Tyto postupy a nástroje se musí ověřit při zpracování příslušných fondů.

Projekt má ambici vytvořit **doporučení a interní směrnice pro postupy manipulace, ukládání a dlouhodobé péče o původní fyzické nosiče**. V souladu s těmito postupy je nutné navrhnout maximálně šetrný **proces digitalizace** zvukového obsahu a vzhledu nosičů (etiket) tak, aby digitální kopie zachovaly co nejvěrněji zaznamenaný obsah a v případě zdigitalizovaných etiket mohly sloužit pro další popis obsahu, a tím minimalizovat potřebu manipulace s historickými nosiči. Projektový tým musí zavést tyto postupy v rámci specializovaného pracoviště Národního muzea-Českého muzea hudby. To předpokládá dovybavit digitální linku a rozšířit datová úložiště v Národním muzeu, včetně záložních kapacit. Kromě zabezpečení a zpřístupnění dat a digitálních kopií je tedy třeba navrhnout i **proces jejich dlouhodobé ochrany**, který obsahuje návrh vhodných nástrojů a postupů pro přenos dat do vhodného dlouhodobého úložiště.

Mezi závěrečné etapy projektu patří vytvoření **modelové formy zpřístupnění**, která zohlední specifické potřeby pro prezentaci obsahu v jeho kontextu, tj. spolu s dalšími typy navázaného obsahu (např. partituroou, hudebními nástroji, interprety apod.). V průběhu projektu a s ohledem na celkovou budoucnost dané problematiky je nutné vytvořit **vzdělávací platformu a vychovávat nové odborníky** (spolupráce s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity).

Cílem projektu v mezinárodním kontextu je vytvořit postupy a standardy takovým způsobem, aby odpovídaly mezinárodním standardům (např. IASA TC-05) a osvědčeným postupům, byly aplikovatelné paměťovými institucemi na národní úrovni a aby vyvinuté softwarové nástroje byly volně šiřitelné a navázané na již široce používané platformy (ProArc, Kramerius). Digitalizační zařízení pořízená v rámci projektu budou k dispozici i dalším institucím.

Projekt koordinuje řešitelský tým Národního muzea (s přizvanými externími odborníky). Spoluřešitelé v rámci projektu – Národní knihovna ČR, Knihovna Akademie věd ČR a Masarykova univerzita – budou v rámci svých specifických kompetencí garanty určitých oblastí. **Veřejné informace o projektu budou zpřístupněny prostřednictvím webové stránky novyfonograf.nm.cz.**

MICHAL HORA | Michal.Hora@nkp.cz

Dopis od uživatele knihovny

Kolegyně Zlata Houšková postoupila redakci mail, který jistě potěší nejen pracovníky dětských oddělení knihoven. Se souhlasem pisatele otiskujeme jeho podstatnou část:

Nedávno jsem si vzpomněl na rok 2001, kdy jsme s havířovskou knihovnou vyrazili do Prahy na slavnostní odpoledne projektu Kde končí svět a pasování Rytířů krásného slova. Bylo mi tehdy 13 let. Pamatuji si, že jsem nemohl uvěřit tomu, že vybrali právě mě, abych byl za náš kraj pasován na rytíře. Dostal jsem to tenkrát za to, že jsem hrával pro děti v knihovně loutkové divadlo, dělal besedy a rozšiřoval jsem lásku k loutkám...

Byl to pro mě neopakovatelný a silný zážitek, který se mi stále vrací. Tento rok mi už bude třicet... Doufám, že projekt pokračuje úspěšně dál. Určitě se i v této době najde spousta talentovaných dětí, které si zaslouží pozornost. Já se vlastně snažím dodržet to, co jsem tehdy slíbil – šířit krásné slovo a úctu ke knihám. Minulý rok jsem opustil své zaměstnání a založil si vlastní profesionální loutkové divadlo, a vrátil se tak ke svým dětským snům. Snad se mi podaří někdy odehrát představení i v Praze, abych se s Vámi mohl setkat a poděkovat osobně za krásný nápad, za energii a za zážitek, na který vzpomínám dodnes.

DAVID VELČOVSKÝ

Česká kniha oceněná v Americe

Není časté, aby česká publikace obdržela významné mezinárodní ocenění. Anglicky vydaná kniha *Recorded Sound in Czech Lands 1900–1946*, která je uceleným dílem o historii zvukového průmyslu na území českých zemí, resp. Československa do roku 1946, si získala mimořádnou pozornost mezi odborníky po celém světě a v roce 2017 obdržela i ocenění od amerického sdružení ARSC (The Association for Recorded Sound Collections)¹. Autory knihy, Gabriela Gössela a Filipa Šíra, jsme tedy požádali o rozhovor.

Jak dojde k tomu, že se potkají dva generačně vzdálení pánové se zájmem o nejstarší zvukové dokumenty a začnou spolupracovat?

Gabriel Gössel [GG]: Filip Šír mne oslovil jako vůbec první osoba z jakékoliv paměťové instituce v ČR na nějakém semináři o historii záznamu zvuku. České instituce se – až na malé výjimky – totiž se soukromníky zpravidla vůbec nebaví.

Filip Šír [FŠ]: V roce 2011 jsem se začal zabírat do hloubky problematikou zvukových dokumentů. Hledal jsem, proč tu není národní zvukový archiv a kde se stala chyba. Proč si žádná paměťová instituce toto nevzala za své. Cestou do historie jsem právě narazil na zajímavou osobu Gabriela Gössela, sběratele a historika gramofonového průmyslu. Dlouho jsem se ho bál oslovit přímo, až jsem se odhodlal a slíbil jsem mu, že společně vytvoříme unikátní diskografii o první československé gramofonové firmě ESTA (<http://archive.org/details/ceskykatalognahravekgramofonove>).

Kdy vznikly první myšlenky na dnes tak ceněnou publikaci o rané historii zvukového průmyslu v českých zemích?

FŠ: Já si myslím, že toto měl pan Gössel připravené dávno před mým narozením..., ale pokud si dobře pamatuji, bylo to něco, co jsme naplánovali v roce 2014 jako návazný projekt na zmíněnou první diskografii gramofonového vydavatelství ESTA. Protože jsme oba dva viděli, že taková publikace tu prostě chybí, že každý z okolních států by určitě chtěl vědět o naší historii a především by nám to umožnilo otevřít určité dveře, které do té doby byly zavřené.

GG: Ano, bylo to poměrně velice brzy poté, co jsme zahájili spolupráci a účastnili se několika odborných akcí v zahraničí. Kolegové ze zahraničních institucí i četní zahraniční sběratelé se neustále dožadovali informací o historii záznamu zvuku u nás, o osobnostech skrytých za jednotlivými nahrávacími společnostmi atd. A tak jsme projekt *Recorded Sound* vymysleli hlavně pro ně, abychom mohli výměnou získat také informace, které se týkají českých zemí. Obchodní svět byl totiž před více než sto lety propojený více, než si dnes dokážeme představit, a tak v Čechách podnikali němečtí či angličtí průmyslníci, zatímco například v Kyjevě vedl tamější gramofonovou továrnu český majitel. Ale přesto nás mrzí, že zájem neprojevuji – či zatím neprojevovaly – pří-

¹ Ocenění získala publikace v kategorii Best Historical Research on General Recording Topics (<http://www.arsc-audio.org/awards/awards2017.html>).

slušné tuzemské instituce. V ČR je postaráno o historické fotografie, filmy, knihy, ale historické zvukové záznamy zatím na zpracování a zpřístupnění ještě čekají.

Jak bylo těžké sehnat a přesvědčit vydavatele a proč se nakonec úkolu zhostila Moravská zemská knihovna?

FŠ: Byli jsme jen ve správné době na správném místě. Šlo především o to, abychom získali finanční prostředky. MZK byla ochotna v rámci ročního projektu věc podpořit a tyto finance dát. Na nás bylo vše připraveno, dát dohromady, vybrat zajímavé fotografie etiket, přeložit a vybrat ideální a adekvátní formu publikace. To vše mohou čtenáři posoudit na [www](http://www.arsc-audio.org/awards/awards2017.html) adrese publikace (<https://archive.org/details/recordedsoundinczechlands>).

Množství informací je impozantní! Co bylo na vaší práci nejtěžší? Sběr informací, výklad dějin zvukového průmyslu, zpracování dokumentace včetně přílohy nebo snad závěrečné redakční práce?

GG: Nejtěžší byl jednoznačně sběr informací. Naštěstí jsme mohli zúročit již mnoho let „strádané“ informace a první diskografické pokusy shrnuté v publikacích pana Jindřicha Mesznera, údaje získané od hrstky domácích sběratelů historických gramodesek a využít jak rozsáhlou sbírku šelakových gramodesek, tak sbírku katalogů starých gramofonových firem z fondů Českého muzea hudby. A v neposlední řadě jsme aktivně spolupracovali se zahraničními institucemi i soukromými sběrateli a diskografy. Závěrečná redakce materiálu – a hlavně obrazová příloha – to už byla vlastně jen radostná práce.

FŠ: Něco málo jsem již zmínil výše, ale zde bych rád napsal to, na co se strašně moc zapomíná. Dát publikaci reálnou podobu. Výběr papírů, formát, grafická úprava, příprava obálky, propagace. Získání financí je jen jeden úkol z mnoha. Já bych tu velice rád zmínil, jak jsme publikaci prezentovali. To je věc, kterou zde v oboru moc neumíme a to je velká škoda. Jelikož jsem v roce 2015 letěl do Kongresové knihovny na konferenci, napsal jsem na velvyslanectví ČR ve Washingtonu a měl jsem štěstí. Trefil jsem se totiž do vhodného času, kdy měl doc. Ivan Havel přednášku na velvyslanectví, takže jsem nabídl křest této publikace. Zmínil jsem se panu Gösselovi s nadšením, že bratr Václava Havla bude křtít naši knihu. Pan Gössel se chvilku odmlčel a řekl: „Jo Ivan, to je super, já mu napíšu...“ Kniha pak byla představena koncem září 2016 ve Washingtonu na české ambasádě přímo panem Havlem.

MICHAL HORA | Michal.Hora@nkp.cz

Foto: archiv Filipa Šíra

Gabriel Gössel (* 1943)

je mj. překladatel a významný soukromý sběratel a historiograf hudební kultury a zvukového průmyslu v českých zemích první poloviny 20. století. Publikuje v odborném tisku a je autorem zásadních knih oboru. Spolupracuje s vydavatelstvími, muzei a knihovnami. Úspěšně se též zabývá přepisem starých zvukových záznamů na moderní nosiče, včetně jejich vydávání.

Filip Šír (* 1987)

se od roku 2011 věnuje problematice ochrany, digitalizace a zpřístupňování zvukových dokumentů. Je mj. spoluautorem projektu *Virtuální národní fonotéka* a předsedou Diskografické komise Mezinárodní asociace zvukových a audiovizuálních archivů, kde vede mezinárodní projekt v oblasti mapování světových diskografií. V současnosti je koordinátorem digitalizace v Národním muzeu v Praze.

Zvukové záznamy ve fondech knihoven a jejich půjčování

Ve fondech knihoven se kromě tradičních tištěných dokumentů nacházejí i jiné formy informačních zdrojů, např. zvukové, audiovizuální nebo elektronické. Zatímco podmínky půjčování tištěných autorsky chráněných dokumentů v knihovnách jsou zakotveny v autorském zákonu, zpřístupňování „netradičních“ forem dokumentů musí být ošetřeno licenčními smlouvami.

→ **K 31. 12. 2017 bylo registrováno téměř 440 knihoven, které shromažďují a půjčují zvukové záznamy. Z toho více než 98 % knihoven půjčuje zvukové dokumenty bez poplatků.**

Zpřístupňování zvukových záznamů veřejnosti je umožněno kolektivní licenční smlouvou uzavřenou po dlouhém vyjednávání 2. ledna 2004 mezi Národní knihovnou ČR (dále jen NK) a ochrannými svazy autorských práv Intergramem, Dilí a Ochranným svazem autorským (OSA). Smlouva se vztahuje na knihovny, které jsou evidovány podle zákona č. 257/2001 Sb., (knihovní zákon) na Ministerstvu kultury ČR a specifikuje podmínky, za kterých jsou knihovny oprávněny půjčovat zvukové záznamy na hmotném nosiči.

Podmínky pro půjčování zvukových záznamů v českých knihovnách

Knihovny mohou půjčovat zvukové záznamy ve dvou režimech: prezenčním a absenčním, přičemž musí dodržet stanovené podmínky:

- knihovna nesmí poskytnout uživatelům žádné technické prostředky k rozmnožování autorsky chráněných děl, uměleckých výkonů a jejich záznamů v prostorách knihovny ani mimo ně;

- knihovna je povinna oznámit NK skutečnost, že je poskytována služba půjčování zvukových záznamů;
- při absenčním půjčování je knihovna povinna dodržet odkladnou lhůtu devíti měsíců od nabytí záznamu knihovnou, ledaže je nade vši pochybnost prokazatelné, že zvukový záznam byl vydán před více než devíti měsíci. Omezení odkladné lhůty se nevztahuje na:
 - smlouvy o výpůjčce s registrovaným uživatelem, který je zdravotně postižen a výpůjčka souvisí s jeho postižením (např. zvukové knihy apod.), viz ust. § 38 odst. 2 zákona 121/2000 Sb.;
 - půjčování zvukových záznamů, které spolu s tištěným dokumentem tvoří dohromady nerozlučný celek¹;
 - případy výpůjček registrovaných uživatelů – pedagogů;
 - případy výpůjček registrovaných uživatelů – studentů hudebních škol v knihovnách hudebních škol vyjmenovaných v příloze č. 1 kolektivní smlouvy.

Odměny za půjčování zvukových záznamů

Za udělení oprávnění k půjčování zvukových záznamů platí stát prostřednictvím NK paušální odměnu ve výši 5 mil. Kč za každý kalendářní rok

trvání smlouvy. Tato odměna pokrývá takové půjčování zvukových záznamů knihovnamí, kdy se v souvislosti s půjčováním zvukového dokumentu od uživatele nevybírání úhrada nákladů.

Pokud knihovna vybírá za absenční půjčování poplatky (úhradu vynaložených nákladů), vzniká jí tím povinnost odvést kolektivním správcům odměnu rovnající se 40 % celkové částky, které za dané období vybrala od registrovaných uživatelů. Odměnu hradí jednotlivé knihovny čtvrtletně na účet kolektivního správce Intergram. V souvislosti s tím vzniká knihovně povinnost vést záznamy o počtu absenčních výpůjček a souvisejících údajích a zaslat příslušná oznámení kolektivním správcům a NK.

NK je povinna poskytnout kolektivním správcům vždy k 31. 12. příslušného kalendářního roku aktuální přehled knihoven, které půjčují zvukové záznamy. V tomto přehledu označit ty knihovny, o nichž je jí známo, že v souvislosti s půjčováním zvukových záznamů vybírají od uživatelů úhradu.

Podrobné informace o ustanoveních kolektivní licenční smlouvy a povinnostech knihoven z ní vyplývajících jsou uveřejněny na webovém portálu Informace pro knihovny: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/autorske-pravo/ZvukPujcPodm.htm.

Využívání zvukových záznamů v knihovnách

NK vede v souladu s uzavřenou kolektivní licenční smlouvou evidenci knihoven půjčujících zvukové záznamy.

kové záznamy. K 31. 12. 2017 bylo registrováno téměř 440 knihoven, které shromažďují a půjčují zvukové záznamy. Z toho více než 98 % knihoven půjčuje zvukové dokumenty bez poplatků. Další 930 knihoven poskytuje bezplatné výpůjčky zvukových dokumentů z výměnných souborů zapůjčených z pověřených knihoven.

Zatímco počet knihoven v obou skupinách každým rokem stoupá, zájem o výpůjčky zvukových dokumentů celkově klesá. V důsledku toho klesá i počet knihoven, které půjčují zvukové dokumenty za poplatek, neboť zpoplatnění této služby již není rentabilní.

Ve fondech českých knihoven se k 31. 12. 2016 nacházelo 1 046 284 zvukových dokumentů na hmotných nosičích, ze kterých se uskutečnilo 1 085 844 výpůjček, což bylo o 4024 výpůjček více než v roce 2015. Za celé sledované období to bylo poprvé, kdy se počet výpůjček zvýšil oproti předchozímu roku.

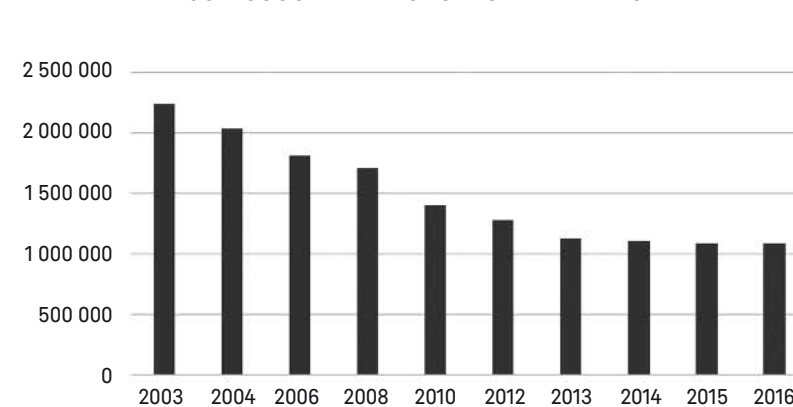
Závěr

Ze současné praxe je zřejmé, že většina knihoven řadí půjčování zvukových záznamů do své běžné standardní nabídky služeb.

Situace v oblasti půjčování zvukových dokumentů není v České republice nijak ideální. Sjednaná kolektivní licenční smlouva umožňuje půjčování zvukových záznamů za poměrně striktních a omezujících podmínek, ale bez její existence by nebylo možné tuto službu v knihovnách poskytovat vůbec.

DANA SMETANOVÁ | Dana.Smetanova@nkp.cz

VÝVOJ PŮJČOVÁNÍ ZVUKOVÝCH ZÁZNAMŮ

¹ Pro upřesnění je nezbytné uvést, že poslední novela autorského zákona č. 102/2017 Sb. výslovně stanoví možnost půjčovat, a to i absenčně, přílohy vydaných děl, obsažené na záznamech, v případě, že takový záznam je příslušným hmotně rozmnožením díla, tj. například přílohu ke knize nebo časopisu ve formě CD-ROM se zvukovým nebo zvukově obrazovým záznamem.

Jan Pěta: Náš (a můj) Čtenář

Člen redakční rady: 1999–2009

Foto: archiv Jana Pěty

Když vyšla první čísla *Čtenáře*, byly mi čtyři roky a přiznávám, že ještě dlouho potom jsem neměl o jeho existenci tušení. Až od roku 1970 se mi stala královéhradecká knihovna životním údělem a pravidelné ponoření do stránek našeho knihovnického časopisu samozřejmostí.

Čtenář byl pro mne vždycky stavovskou záležitostí, jeho sledování a podpora věcí stavovské cti. V devadesátých letech jsme odebírali desítky exemplářů pro všechna oddělení a půjčovny i pro venkovské knihovny ve střediskovém obvodu.

Existují samozřejmě také jiná knihovnická periodika, regionálního i celostátního dosahu. *Čtenář* však byl a je univerzálním knihovnickým časopisem v tom smyslu, že si v něm mohou najít svoje téma kolegové z knihoven velkých, středních i těch nejmenších. Jeho název odkazuje ke smyslu veškeré naší činnosti, ke službám uživatelům. Bez tohoto stálého zřetele by veškerá knihovnická teorie i praxe zabředla do samoučelnosti. Zaměření na aktuální problémy knihoven, jejich praktický život, na vztahy k okolí, ve kterém působí, a na jeho změny – samozřejmě bez opomíjení odborných předpokladů a teoretického pozadí – to jsem vždy chápal jako velkou přednost časopisu.

Toto zaměření a jeho úctyhodně dlouhá tradice ovšem znamená, že *Čtenář* se stal opravdu „encyklopedií vývoje oboru“ a že se v jeho obsahu „velmi přesně odrážela doba, v níž vznikala“, jak výstižně konstatuje paní redaktorka Olga Vašková ve svém textu uveřejněném v prvním čísle tohoto roku. Jen co si pamatuji z posledního čtvrtstoletí – to bylo nějakých problémů a výzev, se kterými se knihovny potýkaly a které *Čtenář* reflektoval! Jen namátkou: letitá odyssea

příprav nového knihovního zákona, transformace veřejných knihoven, regionální funkce, zavádění informačních technologií, standardy služeb a řada dalších. Na stránkách časopisu probíhaly mnohé diskuse, např. o brakové literatuře v knihovnických fondech nebo o internetu v obecních knihovnách.

Chtěl bych však toto rozjímání uzavřít osobněji. Připomínám si pocity, se kterými jsem otevřel číslo s mým prvním příspěvkem do *Čtenáře* v roce 1992. Rád vzpomínám na šéfredaktorku paní Hanu Jirkalovou, se kterou jsme se setkávali při různých knihovnických akcích. Duší spřízněnou a přátelskou pro mne byla i paní ředitelka Jiřina Kádnerová, jejíž Středočeská vědecká knihovna v Kladně se vydávání *Čtenáře* ujala.

A s vděčností se vracím k období, ve kterém jsem byl přizván do redakční rady časopisu. Myslím na její rokování, analýzy minulého ročníku a hledání cest pro ten další. Především však na všechny milé kolegyně a kolegy, s nimiž jsem se v radě setkával. Bylo nás, pamatuji-li si správně, patnáct – z různých míst, od Karlových Varů po Vyškov. Kolegiální a přátelské vztahy nám rozhodně nebránily v polemikách a třibení názorů. Tato širší redakční rada se scházela od roku 1999 do konce pololetí 2009 (to už jsem byl jednoročním důchodcem). Vystředila ji užší redakční rada, méně početná, což rozhodně prospělo větší pohotovosti a akceschopnosti grémiu ve vztahu k redakci a k přípravě jednotlivých čísel. Přeji *Čtenáři* hodně čtenářů. Ad multos annos!

Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 40 lety

Vybrala: VLADIMÍRA ŠVORCOVÁ

Psal se rok 1978 a Československo se stalo třetím státem na světě, jehož občan vzlétl do vesmíru. Tento rok vycházel jubilejní XXX. ročník *Čtenáře*, měsíčníku pro práci s knihou, jak zněl jeho tehdejší podtitul. Pod nánosem ideologického balastu, vyzdvihujícího zejména 30. výročí Vítězného února hned v prvním čísle ročníku, najdeme řadu příspěvků, které odrážejí tehdejší situaci v knihovnách i v knihovnictví.

Ve třetím čísle vyšla informace o připravovaném 44. kongresu IFLA, který se měl v roce 1978 poprvé konat v Československu. Připomíná se v něm mj., že podnět k založení této Mezinárodní federace knihovnických sdružení (1927) vzešel od československých knihovníků na mezinárodní poradě v Praze v roce 1926. Od č. 9 do konce roku pak vycházely materiály z jednání, které proběhlo na přelomu srpna a září 1978 v Tatrách (Štrbské Pleso).

Velká pozornost je v celém ročníku věnována výzkumům četby. Příspěvky jsou reakcí na mezinárodní poradě o výzkumech četby, která se konala koncem roku 1977 v Praze. Dočteme se o zkušenostech s výzkumy zejména polských kolegů. Řada příspěvků se zabývá problematikou biblioterapie, propagací knihovny a jejích služeb, hudebními dokumenty ve fondech knihoven. Ladislav Zoubek hodnotil tříleté zkušenosti oddělení speciálních fondů krajské knihovny v Ústí nad Labem, které spravovalo fond gramofonových desek, magnetofonových kazet a diapozitivů; součástí oddělení byla zvuková knihovna pro nevidomé. Pravidelná rubrika *Ze zahraničí* informuje o knihovnictví nejen v zemi sovětů, ale i ve Švýcarsku a Francii. Z dalších tematicky zajímavých příspěvků jmenujme článek Tamary Wagnerové *Poznámky k dějinám lužickosrbského písemnictví* nebo *Náchodsko a regionální literatura* Jaroslava Suchého. Příspěvek *Přátel z dávnověku*, připomněl sté výročí narození pedagoga, spisovatele a archeologa Eduarda Štorcha (1878–1956).

Pravidelná rubrika *Malá galerie ilustrátorů* zdobí zadní vnitřní stranu obálky každého čísla. V č. 8 představuje Blanka Stehlíková brněnského rodáka Aloise Mikulku, ilustrátora a autora knih pro děti i dospělé. *Aby se děti divily, Večerní divánky, Vselijáká koukátka, O vynálezcích dětských snů* – jmenujme některé z Mikulkových kouzelných knih zachycujících svět dětské fantazie. Alois Mikulka „výtvarník i spisovatel“, píše autorka, „neváhal ztotožnit se s představovaným světem současného dítěte, s jeho téměř neznatelnou hranicí, kterou staví mezi skutečno a neskutečno, s fantastikou dětských snů a představ, s jejich exotikou i civilností, se smyslem spojovat optický zážitek s hrou... Mikulka se přiblížil dětem ještě vědomým navázáním na dětský výtvarný projev, spontánní a nepoznamenaný tradicí, sumarizující a neprostorový, spojující lidi, prostředí a děje jen podle zákonů vlastní fantazie. Proti řadě ilustrátorů, kteří se do této polohy občas a třeba jednorázově stylizovali, hledal v dětském světě a v jeho projevech podněty nejen pro práci na dětské knize, ale také pro vlastní tvorbu...“

STEHLÍKOVÁ, B.: Alois Mikulka. *Čtenář*, 1978 roč. 30, č. 8, s. 305.

Portál *Knihovny.cz* v roce 2018

Portál *Knihovny.cz* (<https://www.knihovny.cz>) nabízí jednotný přístup ke službám českých a moravských knihoven komukoli, odkudkoli a kdykoli. Je novou službou založenou na moderních technologiích a nyní již dospěl do stadia, kdy je schopen nahradit řadu funkcí *Jednotné informační brány* přinejmenším ve srovnatelné kvalitě. V roce 2018 bude propojen se službou *Získej zaměřenou na meziknihovní služby* (výpůjčky i elektronické dodávání dokumentů). Jedním z důležitých úkolů pro rok 2018 je řešení další koexistence obou projektů poskytujících podobné služby.

→ **Portál *Knihovny.cz* a *JIB* poskytují velmi podobné služby a oba projekty se financují ze stejného zdroje, kterým je VISK 8/B. Je tedy logické, že transformace *JIB* a postupná náhrada jejich funkcí portálem *Knihovny.cz* je dlouhodobým úkolem...**

Po oficiálním spuštění portálu na podzim roku 2016 probíhalo jeho intenzivní testování v plném provozu a ladění, zapojování dalších knihoven a zdrojů. K domácím zdrojům přibyla díky nákupu centrálního indexu široká nabídka zahraničních zdrojů.

Knihovny.cz v roce 2018 – současný stav a výhled

Portál *Knihovny.cz* vstupuje do roku 2018 jako plně funkční a stabilizovaná služba nabízející přístup k fondům a službám zapojených knihoven a dalším informačním zdrojům. K 22 zakládajícím knihovnám, které podepsaly smlouvu o spolupráci na portálu v první vlně (jedná se o všechny krajské knihovny a většinu ústředních odborných knihoven), přistupují postupně další knihovny. Aktuálně je to 24 knihoven a 14 dalších informačních zdrojů, probíhá zapojování dalších čtyř knihoven a 32 se jich připravuje. Prodlevy vznikají především z technických důvodů, protože knihovny musí připravit své systémy pro za-

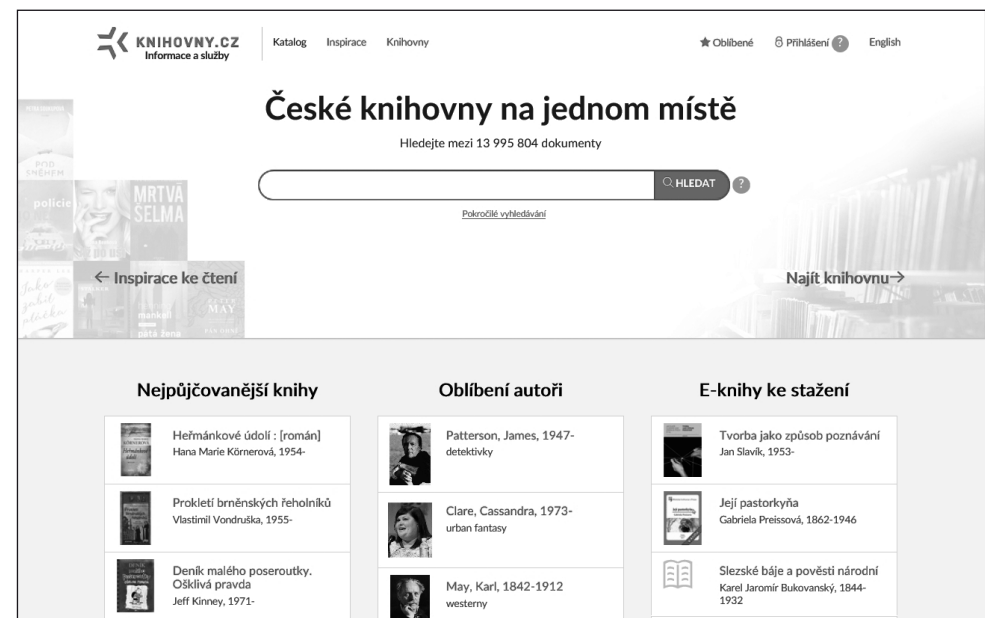
pojení do portálu, což v některých případech trvá řadu měsíců až let. Řada přetrvávajících problémů však byla v poslední době vyřešena, takže celý proces by měl být pro knihovny již snazší a postupovat rychleji. Vzhledem k tomu, že se hned v první vlně zapojily největší a nejvýznamnější české knihovny, nabízí portál k vyhledávání a dalšímu využití téměř 14 miliónů dokumentů, což je podstatně více než v případě dalších českých integrujících nástrojů.

V poslední době byl vývoj portálu zaměřen zejména na zrychlení odezvy, relevanci řazení výsledků vyhledávání, kvalitu a přesnost deduplikací. Všechna uvedená vylepšení zvýšila uživatelský komfort, takže práce s portálem je nyní opravdu příjemná, a tak se naplnil plán nejen na vyhledání dokumentu, ale i poskytnutí informací o jeho dostupnosti v jednoduché podobě na jednom místě.

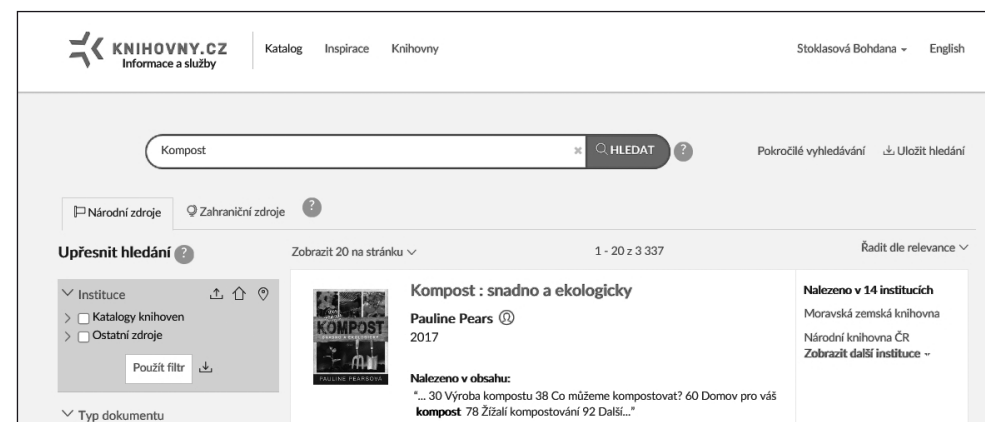
Vyhledávání a dostupnost dokumentů (výpůjčky a plné texty)

Portál nabídne u požadovaného dokumentu na prvním místě knihovny, kde je uživatel registrován a v následujícím kroku další informace o dokumentu včetně obálky a obsahu a dostupnosti v jednotlivých knihovnách.

V roce 2017 byl vysoutěžen, implementován a zprovozněn centrální index zahraničních zdrojů Ebsco Discovery Service (EDS), čímž dostali uživatelé portálu možnost prohledávat 369 991 593 záznamů ze zahraničních zdrojů a mohou se do-

Úvodní obrazovka portálu *Knihovny.cz*

Vyhledávání v portálu *Knihovny.cz* a přednostní nabídka dostupnosti dokumentů v knihovnách, v nichž je uživatel registrován

stat prostřednictvím linkserverů (portál využívá základní SFX linkserver *JIB* v kombinaci se specializovanými linkservery dalších institucí) přímo k plným textům dokumentů. Některé z nich jsou dostupné volně bez omezení, jiné pouze prostřednictvím knihovny, která k nim má předplacený přístup. Seznam knihoven s předplaceným přístupem nabízí portál také na jednom místě.

Portál *Knihovny.cz* pracuje s velkými indexy (lokální index pro domácí a centrální index pro zahraniční dokumenty), v nichž jsou data v kon-

solidované podobě soustředěna na jednom místě, proto je vyhledávání a získání výsledků vyhledávání velmi rychlé. Díky propojení s výpůjčnými moduly katalogů zapojených knihoven je portál schopen přímo poskytnout i aktuální informace o dostupnosti dokumentů.

Přebírání záznamů

Vzhledem k tomu, že portál *Knihovny.cz* pracuje primárně s indexy, existovaly dlouhou dobu pochybnosti o jeho potenciálu zajistit funkci

Kompost : snadno a ekologicky

TO CHCI

Hlavní autor: Pauline Pears
 Další autoři: Markéta Schubertová, 1970-
 Typ dokumentu: kniha
 Rozsah: 192 stran
 Vydání první: Praha : Euromedia, 2017
 Vydání: Praha : Euromedia, 2017
 Edice: Esence
 Témata: kompostování, komposty, ekologické zahrádkařství, composting, ecological gardening, příručky, handbooks and manuals

Zdroj: Obálky knih

Bibliografie: Obsahuje bibliografii a rejstřík
 ISBN: 978-80-7549-244-9

Vybrat instituci: /1 Moravská zemská knihovna

Půjčit E-verze Komentáře Metadata

Stav	Příjmeno do	Oddělení	Štítky	Limitace	Více informací	Sign
Jen do stavu	Chci vypůjčit	MZK	Stádo / do 1 hodiny			2-1393.295
Volný v měs.	Chci vypůjčit	Volný výběr	Absolventní volný výběr 1.patro	631 PEA		2-1393.295

Další informace o dokumentu a jeho dostupnosti

přebírání záznamů, které poskytuje *Jednotná informační brána (JIB)* prostřednictvím protokolu Z39.50. Portál *Knihovny.cz* umožňuje knihovnám stahování bibliografických záznamů prostřednictvím protokolu Z39.50, a je tak funkční alternativou k nástrojům sdílené katalogizace *JIB*. Na rozdíl od *JIB* umožňují *Knihovny.cz* prohledávat všechny národní zdroje najednou (nemusí se tedy postupně ptát jednotlivých katalogů jako v *JIB*).

Je možno přidat další zdroje (zejména zahraniční knihovny) jako další Z39.50 zdroje, které se pak chovají spolu s indexem *Knihovny.cz* podobně jako zdroje v *JIB*. Systém se postupně dotazuje jednotlivých zdrojů v definovaném pořadí, dokud od některého z nich nedostane odpověď. K dispozici je kromě několika univerzálních profilů, umožňujících prohledávat a přebírat záznamy z lokálního indexu portálu nebo z předvybraných zahraničních nebo českých knihoven do portálu nezapojených, také možnost nechat si vytvořit – podobně jako v *JIB* – svůj vlastní profil na míru. V takovém případě je zapotřebí využít formuláře ke specifikaci požadavků na profil: <https://goo.gl/RTHqVt>. Konfigurace profilu je k dispozici na stránkách portálu *Knihovny.cz* v sekci *Materiály a nástroje pro knihovny*.

Celé řešení využívá opensource nástroje *Metaproxy* dánské firmy *Index Data* (<http://www.indexdata.com/metaproxy>). Ten je napojen na in-

dex národních zdrojů portálu, který obsahuje všechny indexované záznamy v původní podobě. Na základě zkušeností s obsahem lokálního indexu byl ale aplikován filtr znemožňující nabízet ke stahování záznamy, které nesplňují určité základní kvalitativní požadavky. Je možné vytvářet profily, které umožňují vybírat z lokálního indexu ke stahování pouze určitou množinu bibliografických záznamů nebo také vytvořit profil kombinovaný, který zároveň kromě lokálního indexu prohledává i externí Z39.50 báze, což je možné využít ke stahování záznamů ze zdrojů nezapojených do národního indexu, zejména z katalogů zahraničních knihoven. Aktuální seznam profilů je k dispozici zde: <https://github.com/moravianlibrary/cpk-metaproxy/blob/master/profiles.xml>.

JIB v roce 2018 – historie, současný stav a výhled

Portál *JIB* (<http://www.jib.cz>) umožňuje uživatelům z jednoho místa jedním vyhledávacím rozhraním využívat různé české a zahraniční zdroje. Projekt vznikl v roce 2000, v roce 2002 zahájila *JIB* provoz. Dalo by se tedy říci, že v roce 2018 je již projekt dospělý a dlouhý život má ještě před sebou. U projektů založených na SW ale bývá životnost poněkud jiná než u lidí, zvláště pak tehdy, pokud některá část podpůrného SW již není dále rozvíjena. *JIB* využívá komerční produkty firmy *Ex Libris* – metavyhledávač *MetaLib* a linkserver *SFX*. Zatímco linkserver *SFX* je dále podporován a rozvíjen a využívá se i v portálu *Knihovny.cz*, *MetaLib* se již řadu let nerozvíjí, protože firma *Ex Libris* ho nahradila *discovery* systémem *Primo* napojeným na centrální index.

Vyhledávání a dostupnost dokumentů (výpůjčky a plné texty)

JIB používá pro vyhledávání systém *MetaLib*, který primárně nepracuje s velkými indexy, ale paralelně prohledává jednotlivé zdroje. Čím větší je jejich množina, tím déle je nutné čekat na zpracování dotazu, proto jsou zdroje pro vyhledávání rozděleny do několika skupin.

Po vyhledání dokumentu ve zdroji SK ČR (souborný katalog) získá uživatel seznam knihoven, které dokument vlastní.

JIB Jednotná informační brána

Snadné hledání | Nalezt zdroje | Nalezt e-časopis | Profi hledání | Můj prostor | JIB+ | Info portál

Hledat Záznamy

Snadné hledání

Jednoduché Pokročilé

Kompost X

Skupiny zdrojů

- Knihy v ČR
Hlavní souborné katalogy v ...
- Zahraněční knihy
Velké evropské a americké ...
- České články
Vybrané české článkové ...
- Zahraněční články
Vybrané zahraniční ...
- Zahraněční články - licencované
Licencované zahraniční ...
- Periodika v ČR
Noviny, časopisy, sborníky v ...
- Autority
Databáze autorů a hesliářů ...

Pro získání informace o aktuální dostupnosti dokumentu musí nahlédnout přímo do jejich katalogů.

JIB umožňuje hledat i v zahraničních zdrojích s využitím centrálního indexu *Primo Central Index (PCI)*, který obsahuje data (záznamy, abstrakty, plné texty) získaná od primárních a sekundárních vydavatelů a producentů databází. V prostředí *JIB* v současné době existují dvě konfigurace *PCI* – *Primo Central Free* a *Primo Central NK ČR*.

Primo Central Free nabízí informace z řady volných zdrojů i licencovaných článkových databází. Pro vyhledávání je obsah volně přístupný, v *JIB* se zdarma zobrazují i bibliografické informace (základní údaje) o nalezených člancích. Plný text je možné zobrazit pouze v případě, že originální databáze tento plný text nabízí zdarma, nebo knihovna, z níž do *JIB* přistupujete, plný text předplácí. *PCI NK ČR* zpřístupňuje informace z několika licencovaných článkových databází, které si předplácí Národní knihovna ČR.

Přebírání záznamů

Přebírání záznamů je v *JIB* stabilizovanou a silně využívanou službou (http://info.jib.cz/o-projektu/statistiky/statistiky-coca-jib/at_download/file), proto je třeba věnovat její náhradě v rámci portálu *Knihovny.cz* speciální pozornost.

Jak dál?

Portál *Knihovny.cz* a *JIB* poskytují velmi podobné služby a oba projekty se financují ze stejného zdroje, kterým je *VISK 8/B*. Je tedy logické, že transformace *JIB* a postupná náhrada jejích funkcí portálem *Knihovny.cz* je dlouhodobým úkolem pro Expertní tým portálu *Knihovny.cz* zadaným Řídicím výborem i Radou portálu. Na posledním zasedání Rady portálu dostal tento úkol již konkrétní termín ve formě usnesení a doporu-

Vyhledávání v portálu *Jednotná informační brána*

čení: *Rada odsouhlasila plán na ukončení MetaLib – JIB ke konci roku 2018 za předpokladu, že testy prokáží adekvátní náhradu ukončených služeb v rámci CPK.*

Od roku 2017 do současnosti probíhá testování náhrady všech funkcí v knihovnách, které mají své zástupce v Expertním týmu portálu. Dále proběhnou testy ve všech knihovnách zapojených do portálu *Knihovny.cz* a v další vlně v knihovnách zapojených do *JIB*. Je důležité, aby pracovníci všech knihoven věnovali testování náležitou pozornost, aby pomohli alternativní řešení co nejlépe odladit a byli připraveni na jeho využití po ukončení provozu *MetaLibu*.

Souběžně probíhá analýza zdrojů zapojených do *JIB* a porovnávání s obsahem lokálního i centrálního indexu i analýza míry jejich využití. Expertní tým řeší pokrytí databází *ProQuest Central*, *CEEOL*, *UpToDate*, *Factiva*, *Biological Abstracts*, *EMBASE*, *Evidence Based Medicine Reviews*, *Literature Online* a dalších databází, které index *EDS* nepokrývá nebo je nelze využít ve vyhledávání pro všechny knihovny registrované v portálu *Knihovny.cz*. Probíhá testování možných tematických „řezů“ i modifikace rozhraní pro potřeby oborových bran. Je třeba zdůraznit, že pokud výsledky testů dopadnou uspokojivě, budou nahrazeny funkce dnes již zastaralého a mnoho let nerozvíjeného *MetaLibu*, zatímco linkserver *SFX* *JIB* již byl integrován do portálu *Knihovny.cz* a bude využíván i nadále.

BOHDANA STOKLASOVÁ

stoklasovabohdana@gmail.com

PETR ŽABIČKA

petr.zabicka@mzk.cz

PETRA ŽABIČKOVÁ

petra.zabickova@mzk.cz

Tištěné knize předpovídám ještě velkou budoucnost!

U příležitosti 53. ročníku designérské soutěže o nejkrásnější české knihy roku jsem si povídal s panem **Josefem Sedláčkem**, který je již druhým rokem předsedou její technické komise, jinak je ale také majitelem tiskárny s knihárnou Josef Sedláček Sprint Servis a členem Sektorové rady pro polygrafii, média a informační služby.

- **České polygrafické podniky pracují v současnosti s technologiemi, které jsou stejné jako v zahraničí, a proto již ani po této stránce nejsme pozadu tak, jak to dříve bylo pravidlem.**
- **Můžeme být určitě spokojeni s tím, že si naši grafici a výtvarníci ve srovnání se zahraniční konkurencí vedou velice dobře. Nejenom, že nejsou pozadu, ale ukazují nové přístupy v grafickém i technickém zpracování knih.**

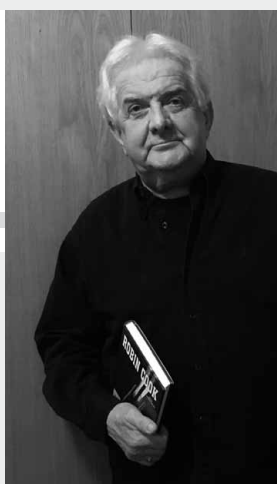

Foto: archiv J. Sedláčka

Jak hodnotíte úroveň letošního ročníku?

Jsem naprosto přesvědčen, že úroveň ve srovnání s předchozími ročníky jde neustále nahoru. Ruku v ruce se stoupající úrovní jde nahoru i technická vybavenost tiskáren a kniháren. Nové technologie v celém segmentu polygrafického průmyslu velmi ovlivňují kvalitu publikací i jejich nestandardní provedení, zvláště pak obálek, přebalů, knižních bloků a patří sem i používání netradičních materiálů. Členem poroty jsem byl poprvé před třemi roky a jako předseda technické poroty funguji druhým rokem. Musím říci, že se kvalita v průběhu těch třech let pořád zlepšuje. Před třemi lety se vyřadilo mnohem více knih než v roce minulém. Letos to byla pouze jedna kniha, která nemohla být hodnocena pro špatné zpracování. Technická komise pracuje vždy na základě pevných kritérií – polygrafických norem pro tisk a dokončující zpracování. Máme tedy vše pevně stanoveno. Technická porota uděluje tři ceny Svazu polygrafických podnikatelů a zvláštní cenu například za netradičně prove-

dené vazby, zvláštní zpracování obálek, technicky náročné laserové výseky, ražba a podobně. V tomto roce jsme opět udělili zvláštní cenu za neobvyklé a technicky náročné zpracování knižního bloku v knize pro děti. Úroveň letošního ročníku hodnotím jako nejlepší. Jsem velmi rád, že tento rok bude veřejnost o výsledcích soutěže dostatečně informována i prostřednictvím vašeho časopisu, a nejkrásnější české knihy roku se tak dostanou ještě více do povědomí odborníků i laiků.

V čem spatřujete největší přínos a význam této soutěže s letitou tradicí?

Myslím, že přínos můžeme vidět zhruba ve třech oblastech. Jako první bych uvedl inovativní grafická a výtvarná zpracování jak textových, tak i obrazových částí knih. Druhou oblastí je pro mě vysoká kvalita polygrafického zpracování v tisku i v dokončujícím zpracování. A v neposlední řadě je to o českých osobnostech, mladých perspektivních spisovatelích, výtvarnících a graficích,

kteří se podílejí podstatnou měrou na současné knižní tvorbě. Největším významem soutěže je ukázat výjimečnou grafickou, výtvarnou a technickou úroveň našich lidí, kteří knihy vytvářejí.

Jaká je po technické a grafické stránce úroveň české knihy jako takové a jsou tuzemští grafičtí úpravci knih ve srovnání se zahraničím progresivnější, nebo jim naopak v něčem ujíždí vlak?

Nemějme, prosím, žádné obavy o technickou a grafickou stránku české knihy. Ta je a bude vždy na velmi dobré úrovni. Máme přece dostatek výborných grafiků a výtvarníků. Dostali jsme se na opravdu špičkovou úroveň. Jsme rovnocennými partnery v celosvětovém měřítku. České polygrafické podniky pracují v současnosti s technologiemi, které jsou stejné jako v zahraničí, a proto již ani po této stránce nejsme pozadu tak, jak to dříve bylo pravidlem. V poslední době velice rád naslouchám hlasům jak kritickým, tak i pochvalným, a zjišťuji, že pozitiva převládají. Když to vezmu trochu s humorem, tak si myslím, že nám vlak ujíždí úplně někde jinde než v oblasti grafického zpracování knih.

Jak pohlížíte na význam a smysl elektronického publikování v dnešní době, kdy se tvrdí, že mladá generace i vlivem pracovního vytížení stále méně čte?

Vraťme se především k tomu, jak si v současné době vede tištěná kniha. Statistiky uvádějí, že prodej knih stoupl, ale titulů ubylo. Elektronická kniha se samozřejmě na trhu velice dobře ujala, a to s nárůstem asi o 36 % v roce 2017. Podle mého názoru je pořád cenový rozdíl mezi tištěnou knihou a její elektronickou verzí minimální. Mladá generace čte všeobecně málo, avšak využívání elektronického publikování má vzhledem k neustále se vyvíjející elektronické komunikaci dobrý předpoklad k dynamickému růstu. Zcela určitě musíme počítat s nárůstem elektronického publikování a se zvyšujícím se zájmem o takovou podobu knih.

Jakou vidíte budoucnost tištěné knihy – zvláště v konkurenci digitálního publikování?

Můj názor je, že tištěná kniha bude v budoucnu stejně využívána jako její digitální sestra. Vždy bude rozhodující, v jaké situaci budeme chtít knihu používat. Doma to bude určitě ta klasická

Foto: Ondřej Kocourek

tištěná, na dovolené a v dopravních prostředcích se zase pozornost obrátí ke knize elektronické. Rozhodně však ten, kdo má vztah k tištěné knize, tak u ní zůstane. Těžko si asi představíme nějak v knihovně „narovnané“ elektronické knihy! Naopak knihovna nám doma dělala a další léta bude dělat krásnou dekoraci a příjemné prostředí. Tištěné knize předpovídám ještě velkou budoucnost!

Jak hodnotíte od minulého roku nově zavedenou praxi mezinárodní poroty, která rozhoďuje o nejlepších českých knihách roku?

Přiznám se, že jsem si nejprve myslel, že zahraniční členové poroty, kteří neumějí česky, budou mít problém s tím, že nebudou znát obsahovou stránku knihy. Mohlo by to vadit třeba při sladění barevnosti knižní obálky nebo přebalu s ohledem na obsah knihy. Ještě v minulém roce jsem viděl určitou nervozitu v očekávání, jak to názorově dopadne, bude-li se někdo nějakým způsobem vyvyšovat a prosazovat jen svoje představy. Tyto moje obavy se však nepotvrdily! Poslední rok porota pracovala v atmosféře vzájemného respektu a v součinnosti všech jejích členů. Mám představu, že takto má i do budoucna vypadat spolupráce obou porot – jak výtvarné, tak i technické. Práce s mezinárodní porotou je pro mě, a jsem přesvědčený, že i pro ostatní členy poroty, velkým přínosem. Doufám, že i účast našich grafiků a výtvarníků v jiných mezinárodních porotách bude hodnocena stejně kladně.

Děkuji vám za rozhovor.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Oceněné knižní tituly

(název; vydavatel, resp. tiskárna)

celkový počet přihlášených knižních titulů: 255

celkový počet nominovaných knižních titulů: 55 (pouze do kategorie učebnice: 0)

celkový počet zúčastněných vydavatelství: 139

Odborná literatura:

- 1) Cirkus pictus;** Arbor vitae societatis, GAVU
Cheb, Artefactum
- 2) Paneláci 2; UPM
- 3) Digitální černoši; Množina

Krásná literatura:

- 1) Paci, paci, pacičky;** Filip Tomáš – Akropolis
- 2) Královský sport; Take Take Take
- 3) Deštný prales, Kongo, Pygmejové a jiné práce; RUBATO

Literatura pro děti a mládež:

- 1) Panáček, pecka, švestka, poleno a zase panáček;** Baobab
- 2) Ztracený deník profesora z Essexu aneb podivuhodná zvířena; Baobab
- 3) Do vesmíru!; Baobab

Knihy o výtvarném umění:

- 1) Svatopluk Klimeš;** Arbor vitae societatis
- 2) Zobrazení bez reprodukce?; Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze
- 3) Bonjour, Monsieur Gauguin; Národní galerie v Praze

Katalogy:

- 1) Magdalena Jetelová;** Národní galerie v Praze (grafické zpracování: Petr Bosák, Robert Jansa, Adam Macháček)
- 2) Nic si o tom nemyslet; Baobab
- 3) Brno Art Open – Sochy v ulicích; Dům umění města Brna

Bibliofilie a autorské práce:

- 1) Póvl;** Jan Čumlivski
- 2) POKE POKE POKE; Akademie výtvarných umění v Praze
- 3) Kůň a had; Xaoxax, z.s.

Studentské práce, cena Arna Šaňky:

- 1) New York zine;** Nikola Logosová
- 2) VIRUS; Jakub Spurný
- 3) Madame Monsieur; Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze

Cena pro mladé úpravce do 30 let:

Neradost; Publishing Family
(autor grafické úpravy: Jakub Gruber)

Ceny za vynikající polygrafické zpracování:

- 1) Magdalena Jetelová;** Tiskárna Indigoprint
- 2) Sutnar Shapes; Tiskárna Polypress s.r.o.
- 3) Panáček, pecka, švestka, poleno a zase panáček; Těšínská tiskárna a.s.

Zvláštní cena Svazu polygrafických podnikatelů

(pozn.: za speciální knihařské zpracování):
Řez kočkou; Tiskárna Daniel

Cena za vynikající ilustrační doprovod:

edice Jedna báseň; Běžíliška
(autoři ilustrací: Markéta Prachatická, Andrea Tachezy)

Cena Vojtěcha Preissiga:

Záhořovo lože; Teapot s. r. o.

Do čísla přispěli

Ing. Aleš Brožek – emeritní ředitel Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem ■ PhDr. Jaroslav Císař – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ PhDr. Michal Hora – Národní knihovna ČR ■ PhDr. Iva Horová – Národní technická knihovna ■ PhDr. Jiřina Kádnerová – emeritní ředitelka Středočeské vědecké knihovny v Kladně ■ Mgr. Jitka Neoralová – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Jan Pěta – emeritní ředitel Knihovny města Hradce Králové a bývalý člen redakční rady časopisu *Čtenář* ■ Mgr. Vladana Pillerová – Národní knihovna ČR ■ Jiří Walker Procházka – spisovatel, scenárista ■ Ing. Dana Smetanová – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ PhDr. Bohdana Stoklasová – Knihovna Akademie věd ČR ■ Filip Šír, DiS. – Národní muzeum ■ PhDr. Vladimíra Švorcová – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Ing. Petra Vávrová, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Ing. Petr Žabička – Moravská zemská knihovna ■ Mgr. Petra Žabičková – Moravská zemská knihovna

Péče o knihovní fondy

Manipulace s knihami

Klimatické podmínky, zpřístupňování fondů a přirozené vlastnosti a stárnutí materiálu vytvářejí řadu rizikových faktorů, kterým je nezbytné předcházet základní každodenní péčí o knihovní fondy. V seriálu budou postupně představeny základní principy, pravidla či zásady pro péči o knihovní fondy.

→ **Jednou z hlavních příčin poškození knih je chybná manipulace a zacházení. K poškození obvykle dochází při jejich přesouvání, přemísťování nebo špatným uložením.**

Úvod

Knihovní fondy nejsou jen vzácné iluminované rukopisy, ale obrovské množství „mladších“ knih, které mají svou hodnotu a časem ji ještě získají. Kvůli materiálu, ze kterého jsou knihovní fondy vytvořeny – pergamen, papír, kůže, textil atd. –, je péče o jednotlivé svazky, ale i o celý fond mimořádně důležitá.

Rizika manipulace s knihami

Jednou z hlavních příčin poškození knih je chybná manipulace a zacházení. K poškození obvykle dochází při jejich přesouvání, přemísťování nebo špatným uložením. Nejčastějším mechanickým poškozením knihy je poškození hřbetu. Důsledkem chybného způsobu vytahování z regálů jsou odtržené hlavice vazeb, někdy i celá hřbetní část. Poškozením hřbetníku může dojít k obnažení hřbetu a rozsáhlým poškozením systému šití. Nevhodným třením vazeb o sebe v regálu a nešetrnou manipulací dochází k odření hřbetu i desek vazby, trpí zejména rohy a hrany. Časté je prodření, rozvrstvení i ztráta materiálu desek i pokryvu na deskách i na hřbetu. Dalším častým poškozením je prasklá drážka z vnější strany i ze strany předsádek. Toto poškození může dalším používáním vyústit až k uvolnění či upadnutí desek. Bez desek je knižní blok nechráněný a dále mechanicky poškozován.

Pokud má kniha kování, jsou kovové prvky a přilehlé materiály obvykle zasaženy korozí daného kovu. Kování z vnější strany knihy se v regálu opírá o ostatní knihy, čímž se poškozuje desky sousedních knih i vlastní kování.

V knižním bloku vznikají listováním, nedbalým zavíráním či jinou nešetrnou manipulací ohyby listů a trhliny, místy i ztráty materiálu. Spodní roh listů bývá znečištěn a zeslaben od listování. Pokud předsádku tvoří tužší papír než blok, dochází k prasknutí v první a poslední složce.

Samostatnou kapitolou jsou nehody jako pády knih, smýknutí během manipulace (vozíkem, posuvným regálem, výtahem), nevhodné uložení. Poškození obvykle zasáhne vnitřní strukturu vazby a opravu by měl provádět pouze restaurátor. Knihy v regálu by měly stát buď kolmo k polici, nebo být vloženy horizontálně. Postavení knižního bloku našikmo je pro knižní vazbu devastující s trvalými následky deformace desek i vazby, případně přetržení šití. Délka životnosti knihy poškozené např. upuštěním záleží na tom, jak opatrně se dále s knihou zachází.

Pravidla

Při manipulaci, prohlížení, vystavování a studiu knihovních fondů by měla být dodržována následující pravidla, aby se zabránilo poškození knih či aby se zpomalila jejich degradace:

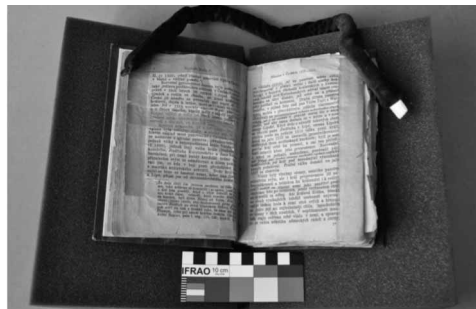
- Práce v bavlněných nebo syntetických nepudrovaných rukavicích (latex, nitril, vinyl aj.) se doporučuje při jakékoli manipulaci s knihou. V případě, že není možné pracovat v rukavicích nebo nejsou právě dostupné, musí být ruce čisté a suché; nepoužívat krém na ruce, lak na nehty nebo prsteny s kamínky. Pokud je

to možné, dotýkat se vazeb holou rukou co nejméně. Při manipulaci s listy iluminovaných rukopisů, cenných vazeb, vázaných knih nebo textilních vazeb se stříbrnou nití je nepřipustné pracovat bez rukavic.

- V místnosti, kde se pracuje s historickými knihami, se zásadně nesmí jíst, pít, kouřit a užívat otevřený oheň. V místnosti musí být monitorovány klimatické parametry (především teplota, RV vzduchu, světlo aj.).
- S knihou se pracuje na čisté podložce s vědomím, aby nedošlo k biologickému poškození (např. možnost kontaminace materiálu z kontaminovaného ovzduší místnosti).
- Popsat poškození – mechanické (praskliny, rýhy, úlomky apod.) a chemické (skvrny, změna barvy, rozpad materiálu, koroze). Především si všimnout poškození a začít něco konat!
- V případě zjištění vyššího, resp. pokročilejšího stupně poškození (např. rozpad materiálů nebo vazby, koroze inkoustu apod.), kontaktovat konzervátora nebo technologa, který může řešit složitější zásahy.
- Zjistit podmínky, v nichž je sbírka uložena, v případě zjištění nevyhovujícího stavu se pokusit o nápravu (preventivní konzervace). Tento přístup ke knihovním fondům se nyní ve světě prosazuje prioritně; účelem je snaha o zpomalení nebo ideálně zastavení degrační reakce a prodloužení životnosti knihovních fondů. Na základě průzkumu stavu sbírky, podmínek a materiálů, ve kterých jsou knihovní fondy uloženy, lze rozhodnout o další péči a přístupu ke sbírce.
- Nepoužívat k lepení různé izolepy a lepidla neznámého složení. Pokuste se uložit knihovní fondy do materiálů vhodných pro dlouhodobé uložení knihovních fondů a hlavně bez použití lepidel (*pozn. red.*: bude popsáno v části o prostředcích adjustace).

- Jestliže je nutné psát na knihovní fondy, pak k popisu používat pouze tužku (nejlépe číslo 2A), psát mimo textovou část a netlačít. Ne-psat poznámky na knize, nepoužívat kuličková pera, fixy apod.
- Vytvářet kopie, digitalizovat knihovní fondy a půjčovat pouze tyto kopie. Originály nechat uložené v depozitářích a ve stabilních klimatických podmínkách. Nejohroženější vazby nahradit v expozici maketami nebo faksimiliemi.
- Nepokoušet se rovnat srolované předměty, kontaktovat konzervátora nebo restaurátora.
- Bezpečnostní náčiní, jako jsou např. vlasce, se musí odstraňovat pečlivě, aby nedošlo k poškrábání knihy. K fixaci knih preferovat Melinexové/Mylarové pásy před vlasce, které vytlačují do knižního bloku drážky. Opatrnosti je třeba dbát při kontaktu knih např. se šrouby, kovovými závěsy dvířek knihovny, případně hřebíčky.

- Při vyjímání knih z polic by měli spolupracovat dva lidé. Jeden z nich bude knihu vyjímat, druhý přidržovat ostatní knihy v řadě a dbát při tom i na to, aby prach z vyjímané knihy nepadal na dolní knihy. Při vyndávání zvláště rozměrných a těžkých knih či desek jsou zapotřebí tři lidé. První knihu vyjme z police, předá ji druhému, při čemž třetí přidržuje ty knihy, které zůstávají v polici.
- Při vyjímání knih z polic dochází nejčastěji k poškození hřbetů, jsou proto navrhovány tři způsoby, jak knihy při vyjímání z regálu plných knih nepoškodit:
 - a) Pokud máte dostatek místa v polici nad knihami, vložte jednu ruku přes horní okraj knih a druhou dolů před přední hranu a opatrně knihu vysuňte dopředu a vyndejte z police.
 - b) Knihu z plné police vytahujeme úchopem, kdy hřbet je opřen o dlaňovou část jedné

ruky tak, aby prsty a palec spočívaly z obou stran na deskách knihy, nikoli na drážce nebo hřbetu. Ideálně lze knihu mírně vysunout zatlačením na přední část (ořízku) knihy v případě dostatečně volného místa nad knihami pro protažení ruky za knihu. Knihu mírně povytáhneme z řady a druhou volnou rukou podepřeme spodní část svazku, aniž bychom namáhali spodní hlavici. Takto opatrně vytáhneme celou knihu.

- c) Pokud ani tato metoda není možná, umístěte polštářky prstů na horní část textového bloku knihy – 3 cm za vrškem hřbetu a lehce na ní zatlačte směrem dolů, tím vytáhneme knihu s pomocí lehkého naklopení, takže ji lze potom pevně uchopit a vyndat. Protože tato metoda vyvíjí značný tlak na knižní spoje, použijte ji jen jako poslední možnost.
- Pokud je kniha uložena v ochranném obalu, vyjímá se z regálu v tomto obalu.
 - Je-li kniha dočasně vyjmuta za účelem vystavení nebo péče, nechte na polici proužek tvrdého papíru s poznámkou o umístění knihy v polici, se jménem autora a názvem knihy, datem vyjmutí knihy z police a očekávaným měsícem návratu.
 - Při otevření knihy by úhel otevření neměl překročit 90 stupňů. V opačném případě je příliš namáhána konstrukce i povrchové materiály knihy a může dojít k nevratnému poškození. Při čtení, katalogizaci nebo čištění vnitřku svazku je nutné používat pěnové (molitanové) podpěry knih. Při vkládání knihy do police je nutné dát pozor, aby se nepoškodily rohy knihy o polici.

Vybraná literatura

- OURODOVÁ, Ludmila, Petra VÁVROVÁ, Jitka NEORALOVÁ a Pavel HÁJEK. *Metodika preventivní péče o historické knihovní fondy ve specifických podmínkách památkových objektů ve správě NPÚ (certifikovaná metodika)*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2015. ISBN: 978-80-85033-57-1.
- Ďurovič, Michal a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002. 517 s. ISBN 80-7185-383-6.
- Kopecká, Ivana a kol. *Preventivní péče o historické objekty a sbírky v nich uložené*. Praha: Laurus press servis, 2002. 106 s. (Odborné a metodické publikace; sv. 25). ISBN 80-86234-28-2.
- SANDWICH, Hermione. *The National Trust Manual Housekeeping*. London: Penguin Books in association with the National Trust, 1993. 351 s. ISBN 0-14-012344-X.
- *Manual of Housekeeping: the care of collections in historic houses open to the public*. National Trust. 1. ed. Amsterdam; Heidelberg: Elsevier Butterworth Heinemann, 2006. 941 s. ISBN 0-7506-5529-1.
- ŠEFCŮ, Ondřej. Několik poznámek k problematice depozitářů v historických budovách. In.: *Depozitáře – obecné zásady: Společnost pro technologie ochrany památek: odborný seminář: 13. dubna 2006 Národní muzeum*. [Praha]: Společnost pro technologie ochrany památek, 2006. s. 5.

- Mnohá poškození vznikají například při nesprávné manipulaci, při vyjímání knih z polic nebo následkem olizování prstu za účelem otočení stránky. Povědomí o struktuře a slabých stránkách knihy by mělo přimět k šetrnému zacházení a snížit míru rychlosti rozkladu knihy.
- Studium knih zajistit zásadně jen ve studovně či jiné k tomu určené prostře, která má vhodné klimatické, světelné a bezpečnostní podmínky.
- Zachovávat monitoring a bezpečnost při studiu, případně dokumentaci knihy.
- Striktně dodržovat zákaz konzumace jídla, pití, kouření a manipulace s otevřeným ohněm v určené studijní místnosti.
- Při studiu a dokumentaci používat rukavice.
- Při studiu a dokumentaci užívat molitanové podpěry knih (viz část **Rizika manipulace s knihami**).

Závěr

V této části našeho cyklu jsou uvedeny základní principy a zásady každodenní péče o knihovní fondy, zejména manipulace s knihami. Zpravidla představují relativně jednoduché úkony, které nevyžadují složitá a finančně náročná technická zařízení. Metodika samotná nemůže zajistit zvýšení odborné péče o historické knihovní fondy. Cílem všech těchto metod je snaha o zachování knižního kulturního dědictví a jeho hodnot pro budoucí generace.

PETRA VÁVROVÁ | Petra.Vavrova@nkp.cz
JITKA NEORALOVÁ | Jitka.Neoralova@nkp.cz
Připravujeme: Průzkum fyzického stavu knihovních fondů

Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017

V roce 2017 provedla Národní knihovna ČR (NK) další průzkum zaměřující se na personální oblast v knihovnách, tzv. Analýzu věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR. Tuto oblast sleduje NK pravidelně, jednalo se již v pořadí o čtvrtý průzkum v průběhu necelých 20 let.

- Průzkumu se zúčastnilo 748 knihoven, z toho 604 veřejných a 144 specializovaných. Co se týče veřejných knihoven, byl tentokrát dotazník omezen pouze na knihovny profesionální, jichž je v ČR přibližně 800.
- Celkově v šetřených knihovnách pracuje 87 % žen a 13 % mužů (oproti 88 % žen a 12 % mužů v roce 2011).

První průzkum proběhl v roce 1999, následující v roce 2004 a předposlední v roce 2012, vždy s daty za předchozí rok¹.

Cíle průzkumu

Jádro průzkumu tvoří otázky na věk, vzdělání, pohlaví pracovníků, jejich začlenění do platových tříd a některé další. Ty zůstávají v průzkumu zachovány, aby bylo možné sledovat vývoj těchto základních jevů v čase, část otázek se přizpůsobuje aktuálním trendům a tématům. Nejnovější analýza byla zaměřena na zjištění objemu úvazků na jednotlivých odborných knihovnických pozicích a potřebného rozsahu rekvalifikace. V průzkumu se také řešila problematika vedoucích pracovníků – jejich vzdělání, délka

praxe, gender atd. Navíc se tentokrát oproti předchozím průzkumům zjišťovalo, jaké dokumenty knihovny používají pro personální a další procesy v knihovně.

Průzkum vzdělanostní, věkové a mzdové struktury pracovníků knihoven je vždy obsáhlým zdrojem informací o personálním zajištění českých knihoven. Jeho cílem je průběžně sledovat tuto problematiku, využít výsledky při řešení aktuálních problémů v personální oblasti, případně odhadnout další trendy vývoje. Výsledky tohoto průzkumu budou sloužit jako podklad při úpravě nabídky vzdělávání v souvislosti s plněním nově schválené *Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků*. Uplatnění mohou výsledky průzkumu také najít při přípravě nového *Katalogu prací*, kam budou začleněny nové pozice, kde dojde k přepracování popisů stávajících pozic a k novému zatřídění pozic do platových tříd.

Zastoupení knihoven v průzkumu, struktura zaměstnanců knihoven

Průzkumu se zúčastnilo 748 knihoven, z toho 604 veřejných a 144 specializovaných (viz Tabulka 1). Co se týče veřejných knihoven, byl tentokrát dotazník omezen pouze na knihovny profesionální, jichž je v ČR přibližně 800. Můžeme

konstatovat, že návratnost dotazníku veřejnými knihovnami činila 76 %. Co se týče specializovaných knihoven, pohybuje se návratnost od 14 % (muzejní knihovny) až po 60 % (ústřední specializované). Ve skupině ostatních specializovaných knihoven najdeme především knihovny školní a knihovny archivů, ale výsledky této skupiny je třeba považovat spíše za orientační.

Tabulka 1 – Zúčastněné knihovny

Typ knihovny	odpovědělo
obecní	186
městské do 5000 obyvatel	188
městské 5001–20 000 obyvatel	166
městské 20 001–100 000 obyvatel	45
městské nad 100 000 obyvatel	4
krajské	15
Veřejné knihovny celkem	604
ústřední specializované	3
vysokoškolské	32
ústavů AV ČR	25
lékařské	36
muzejní	32
ostatní specializované	16
Specializované knihovny celkem	144
Celkem	748

V těchto 748 knihovnách bylo k 31. 12. 2016 zaměstnáno 5592 zaměstnanců (přepočtený stav). Na odborných knihovnických místech pracovalo 4330 zaměstnanců (77 %), THP neboli technicko-hospodářští pracovníci tvořili 16 % (888) a na ostatních pozicích pracovalo 374 pracovníků (7 %). Srovnání s údaji průzkumů z předchozích let je možné vidět v Grafu 1. Podíl pracovníků na odborných pozicích se výrazně nemění. Naopak situace se postupně mění u technicko-hospodářských pracovníků a ostatních pracovníků. Výrazně stoupá počet technicko-hospodářských pracovníků na úkor ostatních zaměstnanců, jejichž podíl se naopak zmenšuje. Jedním z důvodů úbytku ostatních (zejm. dělnických) pozic je s největší pravděpodobností praxe najímání externích firem či pracovníků na konkrétní manuální práce, jako je například úklid, ostraha apod.

Vyšší podíl technicko-hospodářských a ostatních pracovníků sledujeme logicky ve větších knihovnách, s větším počtem zaměstnanců, většími či samostatnými budovami a širokým spektrem služeb. V krajských knihovnách najdeme téměř 30 % z celkového počtu těchto zaměst-

nanců (Tabulka 2). Nejmenší zastoupení neknihovnických pozic naopak logicky vidíme u malých obecních a městských knihoven, ve kterých často veškerou činnost obstará jeden pracovník. Pokud z hlediska struktury zaměstnanců srovnáme veřejné a specializované knihovny, můžeme konstatovat, že ve specializovaných knihovnách najdeme větší počet knihovníků než ve veřejných knihovnách (82 % vs 76 %) na úkor ostatních zaměstnanců (8 % ve veřejných knihovnách a 2 % ve specializovaných knihovnách).

Tabulka 2 – Zaměstnanecká struktura

Typ knihovny	knihovnici		THP		ostatní		Celkem
	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	
obecní	233	94	11	4	4	2	248
MK do 5000	243	90	17	6	10	4	270
MK 5000–20000	532	80	72	11	63	9	668
MK 20 000–100000	746	74	160	16	100	10	1006
MK nad 100000	300	78	53	14	32	8	384
krajské	1450	72	416	21	142	7	2009
Veřejné knihovny	3505	76	728	16	351	8	4584
ústř. specializované	172	71	68	28	2	1	242
vysokoškolské	369	87	42	10	11	3	422
ústavů AV ČR	117	75	33	21	7	4	156
lékařské	58	82	13	18	0	0	70
muzejní	79	92	3	4	4	5	86
ostat. specializované	31	97	1	3	0	0	32
Specializ. knihovny	825	82	160	16	24	2	1008
Celkem	4330	77	888	16	374	7	5592

Věková struktura odborných pracovníků knihoven

Trendy ve věkové struktuře odborných pracovníků knihoven jsou již řadu let stejné a dají se charakterizovat následovně: zvyšuje se podíl starších zaměstnanců v knihovnách na úkor těch mladších. Stejně jako v předchozím průzkumu převládala mezi pracovníky knihoven v roce 2016 věková skupina 51–60 let (30 %) následovaná skupinou 41–50 let (27 %). Nejstarší věková skupina nad 61 let je zastoupena 11 % pracovníků. Celkem pracovníci nad 41 let představují téměř 70 % všech zaměstnanců na odborných knihovnických pozicích.

V případě veřejných knihoven tvoří pracovníci ve věku 41–60 let ještě o něco vyšší procento,

¹ Zprávy z těchto průzkumů jsou vystaveny na stránkách Knihovnického institutu NK ČR na adrese: <http://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/pruzkumy/analzy-mzdove-vekove-a-vzdelanostni-struktury-pracovniku-knihoven-CR>

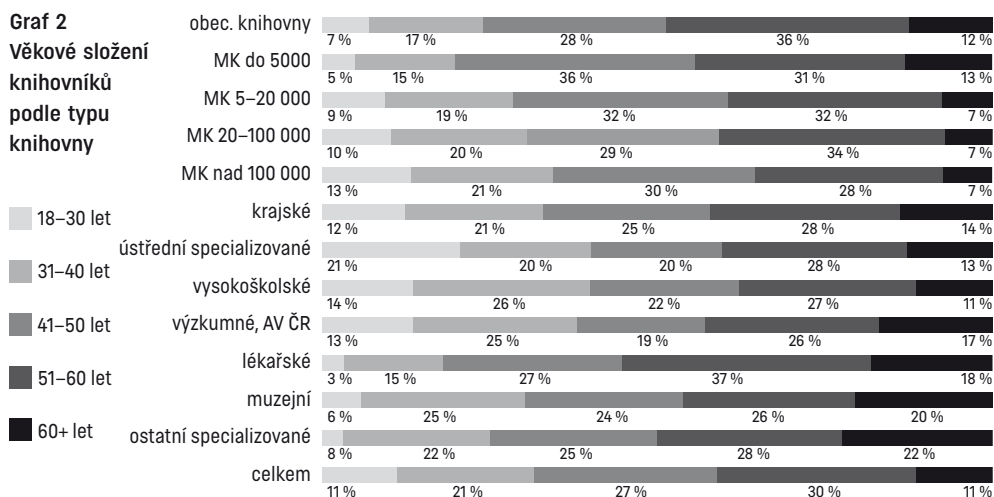
a to 60 % (2383 pracovníků), přičemž převažuje skupina 51–60 let (1234, 31 %). Třetí nejčetnější skupinou jsou pracovníci ve věku 31–40 let (797, 20 %). Zaměstnanci nad 60 let, tedy v těsně předdůchodovém nebo již důchodovém věku, představují 10 %. Zaměstnanci ve věku 18–30 let tvoří 10 % z celkového počtu, v roce 2011 to bylo 12 %. Mladých knihovníků tedy ubývá.

Situace je o něco příznivější ve skupině specializovaných knihoven. I zde byla dominantní složkou věková skupina 41–60 let (49 %), ovšem již ne tak výrazně. Zaměstnanci ve věku nad 60 let však mají ještě vyšší podíl než ve veřejných knihovnách (14 %); zároveň je však výrazněji zastoupena nejmladší věková skupina 18–30 let, a to rovněž 14 %. Oproti předchozímu průzkumu není ve specializovaných knihovnách tak výrazný celkový věkový posun; pracovníci do 40 let tvoří 38 %, stejně jako v roce 2011. Ve veřejných knihovnách sledujeme větší pokles (o 4 %), pracovníků v této věkové kategorii je pouze 30 %.

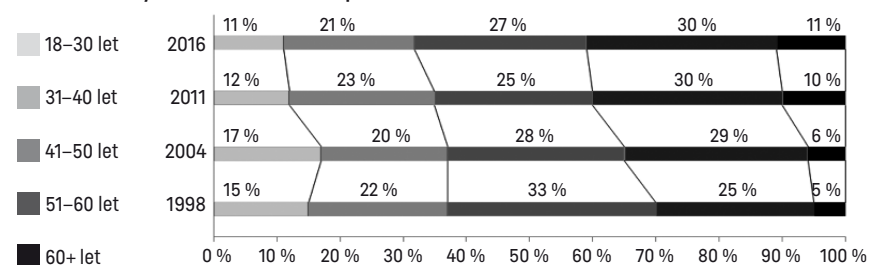
Trendy ve věkové struktuře odborných pracovníků knihovny

V průběhu téměř 20 let sledujeme pokles především v nejmladší kategorii knihovníků mezi 18–30 lety. V roce 2004 bylo v této věkové skupině dokonce 17 % pracovníků knihoven, v roce 2016 jich bylo již jen 11 %. Pokles je patrný také ve věkové skupině pracovníků 41–50 let, a to o 6 % oproti roku 1998. Naopak nárůst sledujeme ve vyšších věkových kategoriích; počet pracovníků starších 51 let stoupl od roku 1998 o 11 %.

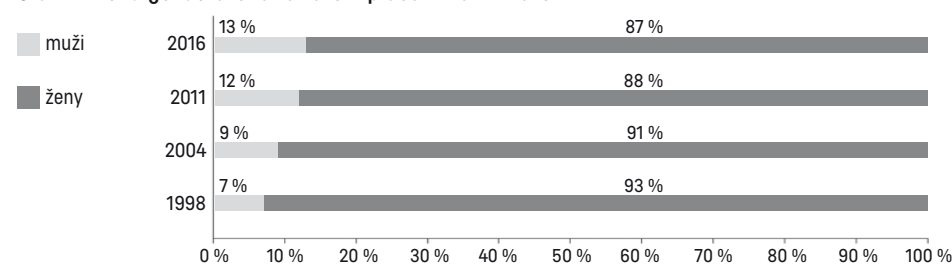
Stárnutí pracovníků není jen záležitost knihoven, ale týká se celé společnosti. Kromě stárnutí populace, tzn. zvyšujícího se věku dožití a většího podílu starších osob na celkové struktuře společnosti způsobeného nižší porodností, ovlivňuje situaci také zvyšující se věk zaměstnanců při odchodu do důchodu. Pro knihovny je však ve srovnání s jinými obory typický vyšší podíl pracovníků staršího věku a současný trend stárnutí populace tuto skutečnost ještě zvýrazňuje. Dalo

Graf 3 Trendy věkového rozložení pracovníků knihoven

Graf 4 Trend genderového rozložení pracovníků knihoven

by se možná říci, že knihovny jsou na zaměstnání vyššího věku lépe připraveny.

Ke zvyšujícímu se věku pracovníků knihoven také možná přispělo odeznění hospodářské krize kolem roku 2010, kdy více mladých začalo pracovat v lukrativnějších oborech. Můžeme jen doufat, že navyšování mezd v resortu kultury (včetně knihovnictví) v letech 2016 a 2017 je dostane na úroveň, která bude pro mladou generaci přijatelná a že nástupní platy v oboru nebudou pro mladé rodiny znamenat nepříjemně nízkou životní úroveň.

Návrhy na opatření v souvislosti s věkovou skladbou pracovníků knihoven:

- zlepšovat podmínky pro zaměstnávání mladých pracovníků, zejména v oblasti odměňování;
- rozšířit množství a variabilitu zaměstnaneckých benefitů, aby se práce v knihovnách stala atraktivnější i navzdory nižší úrovni mezd;
- vytvářet lepší pracovní podmínky pro zaměstnance v souvislosti s a s ohledem na jejich věk (age management);
- zajistit průběžnou inovaci vzdělání pro pracovníky vyšších věkových kategorií.

Genderové složení knihovníků

Z hlediska příslušnosti k pohlaví se složení odborných zaměstnanců na knihovnických pozicích od minulého průzkumu také příliš nezměnilo – leh-

ce posílil počet mužů, a to o 1 %. Celkově v šetřených knihovnách **pracuje 87 % žen a 13 % mužů** (oproti 12 % mužů a 88 % žen v roce 2011). Sledujeme rozdíly mezi genderovou strukturou veřejných a specializovaných knihoven. Ve specializovaných knihovnách činí zastoupení mužů téměř jednu pětinu (19 %), což je o 8 % více než ve veřejných knihovnách, kde celkem pracuje jen 11 % mužů. Ze sledovaných skupin knihoven pak pracuje nejvíce mužů v ústředních specializovaných knihovnách (33 %) a krajských knihovnách (18 %). Nejméně mužů naopak pracuje ve veřejných obecních knihovnách (3 %) a menších městských knihovnách v sídlech do 5000 obyvatel (4 %).

Za období od roku 1998 do roku 2016, tedy za 18 let, sledujeme **nárůst počtu mužů** – zaměstnanců knihovny o pět procent, tedy navyšování ze 7 % v roce 1998 na 13 % v roce 2016 (Graf 4).

Návrhy na opatření v souvislosti s genderovou skladbou pracovníků knihoven:

- zajistit ženám, které se vrací do knihoven po mateřské dovolené, inovaci odborného vzdělání;
- vytvářet podmínky pro sladění rodinného života a pracovního procesu/zaměstnání, například poskytovat benefity ve formě zkrácených pracovních úvazků, práci z domova, pružnou pracovní dobu apod.

VLADANA PILLEROVÁ

| Vladana.Pillerova@nkp.cz

Antonín Sova

4. část

knihovník a ředitel Městské knihovny v Praze, zakladatel jejích poboček • člen výboru Svazu osvětového • realizátor knihovního zákona

Kdo by neznal verše Antonína Sovy ...*kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy...* a při nich si nevybavil ze školních a studentských let fotografii štíhlého básníka s cvikem, autora lyrických, milostných a sociálních veršů i několika románů. Tento básník zasněných tklivých veršů byl více než dvacet let ředitelem – prvním ředitelem – Městské knihovny v Praze. Málokdo si při pohledu na hlavní budovu Městské knihovny v Praze (z let 1925–1928) uvědomí, že Antonín Sova mnoho let marně usiloval o její výstavbu. Budova byla dokončena až řadu let po jeho odchodu z ředitelského křesla a slavnostně otevřena několik týdnů po jeho smrti...

Začátky a knihovníkem Umělecké besedy

Antonín Sova se narodil v Pacově 26. února 1864. Jeho otec zde byl učitelem, hudebníkem, regenschorim a kapelníkem. Rodný kraj byl pro budoucího básníka zdrojem silného sociálního citění i inspirací pro přírodní lyriku i poezii symbolistní. Rodina se po šesti letech v roce 1870 rozrostla o dcerku Marii. Poklidný život Sovových však velmi zasáhla předčasná smrt matky. Otec se znovu brzy oženil; s macechou si však Antonín nikdy neporozuměl a i jeho pozdější vztah s otcem mu působil celoživotně obrovské trauma. Studoval na gymnáziu v Pelhřimově, později v Táboře, studia dokončil v Písku. Již v té době se pokoušel psát a začal publikovat pod pseudonymem Ilja Georgov nebo Valburga Turková. První milostné vzplanutí prožil se sestrou Jaroslava Vrchlického Emou. Jeho talent rozpoznal jako jeden z prvních F. X. Šalda. Po maturitě v roce 1885 otec trval na studiu medicíny, Sova se však dal zapsat na práva, a tak přišel o jeho finanční podporu. Pak se protloukal velmi nuzně, pomoci se

mu snažili zejména básníci Jaroslav Vrchlický a Adolf Hejduk. Když pak pracoval na pražském magistrátě, definitivně ukončil svá studia práv.

Významný byl Sovův vstup do Umělecké besedy v roce 1887; brzy ho zvolili do literárního odboru a výboru správního a stal se i jejím knihovníkem. Práci v knihovně, jak vzpomínal, měl rád. V roce 1897 se seznámil se svou osudovou ženou: podstatně mladší krasavici Marií Kovaříkovou (* 1883), která se v roce 1900 stala jeho manželkou. Za rok se jim narodil syn Jan, ale šťastné Sovovo manželské období trvalo jen krátce. Na půvab jeho paní vzpomínal i Jaroslav Seifert ve své knize *Všecky krásy světa: Básníka Sova jsem miloval. Bylo mi příjemně v ovzduší jeho poezie. Všichni jsme ho měli rádi. Dojímal nás jeho těžký osud životní... Byla to opravdu překrásná, elegantní žena. ...Krásná žena opustila nemocného básníka, který byl už navždy přivázan ke své židli. ...Sova byl sám jen se synem, který mu zůstal věrný.*

Knihovníkem Městské knihovny v Praze

V červenci 1898 pražská městská rada zveřejnila konkurz na místo knihovníka městské knihovny a jeho zástupce; bylo podáno 67 žádostí, o místo zástupce se ucházelo 79 žadatelů. Mezi zájemci byl i František Borový, později známý nakladatel, nebo Z. V. Tobolka, ale jeho žádost byla vyřazena pro nedodání potřebných dokladů. Městská rada se po dlouhém, nesnadném a rušném jednání 40 hlasy rozhodla pro Sova. K vítězství jistě přispěla jeho dlouholetá zkušenost z knihovny Umělecké besedy. Sova byl přesvědčen, že místo dostal jako uznání za svoji ostrou básnickou od-

pověď německému historikovi Theodoru Mommsonovi na jeho útok proti Čechům v roce 1897. Nevěděl, že za něho silně „lobboval“ a jeho kandidaturu prosazoval především Jaromír Borecký, který přesvědčil komisi, že i silně krátkozraký člověk (Sova viděl špatně od mládí) může být zaměstnán v knihovně. Po přísaze, že bude *veškerou činnost svou výhradně jen obci pražské, zejména pak knihovně obecní a zájmům jejím věnovati...*, nastoupil v říjnu 1898 do knihovny s platem 1000 zlatých jako zatímní správce na jeden rok. Po roce ho přijali natrvalo, ale až v roce 1910 dostal titul „ředitel obecní knihovny král. města Prahy“. Knihovna byla v té době umístěna v nevyhovujících místnostech ve Spálené ulici. Sova ve zprávě městské radě uvedl, že knihovnu shledal „ve stavu velmi zanedbaném“. Již 20. 6. 1899 napsal příteli Ladislavu Quisovi: *Nejhorší je to, že ti filistři v městské radě takové ústavy považují za nutné zlo a neštěstí pro obec; nic to nevynáší. Musím přemýšlet, jak na ně vyžrát. A přemýšlel 22 let!*

Velké plány a inovace

Sova přišel do knihovny s velkými plány. Jeho ideálem bylo vybudovat moderní ústav, protože Praha v té době již začínala být významným moderním městem. Hned po svém nástupu se snažil zjednodušit a zmodernizovat výpůjční systém podle vzoru Ottendorfovy knihovny ve Svitavách, vedené podle amerických knihovnických zásad. Zavedl nový výpůjční systém – knihy byly opatřeny knižními lístky, ty čtenář při vypůjčení podepisoval a lístky se řadily do absenční kartotéky; při navrácení knihy (výpůjční doba byla 14 dnů) se lístek vracel zpět do knihy. Tak došlo i k dokonalé evidenci, které knihy jsou vypůjčeny, a současně i k evidenci četnosti výpůjček. Každý čtenář měl svoji legitimaci nebo se za něho musil zaručit některý člen městské rady či musil zaplatit vratnou zálohu dva až čtyři krejcarů. Až v roce 1913 bylo vybírání poplatků nahrazeno ročním předplatným.

Sova také zavedl autorský a názvový katalog a lístkový katalog přírůstků – v té době měla knihovna 24 000 svazků knih. Ke 150. výročí knihovny vydala Městská knihovna v Praze e-knihu *Antonín Sova, básník a ředitel*, v níž autorka uvádí, že dodnes jsou v generálním služebním katalogu zachovány lístky psané jeho rukou.

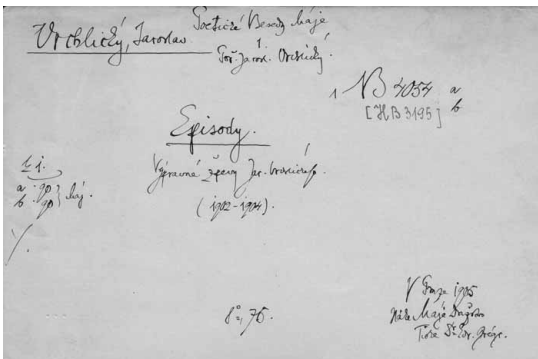
Zavedl i další knihovnické praktiky v knihovnách běžně platné: zápis nových čtenářů, vedení statistiky, účtování a vybírání poplatků nebo upomínání čtenářů.

Začátkem 20. století – v roce 1902 – bylo na jeho popud zahájeno vydávání pětisvazkového tištěného katalogu (nahradil katalog z roku 1895). V předmluvě Sova zdůrazňoval význam knih a četby nejen pro zábavu čtenářů, ale především nutnost vzbudit zájem čtenářů o četbu naučnou, proto byly knihy pro snazší orientaci rozděleny do podrobnějších skupin podle „systematiky“. Katalogy lístkové (11x17 cm) jím založené byly podkladem pro tvorbu tištěných katalogů; tím Sova založil tradici tištěných katalogů i tištěných bibliografií. Vypracoval také nový, jasný a přehledný půjčovní řád. Inspirací mu byly půjčovní řady knihoven zahraničních (zejména německých), byl ale přizpůsoben domácímu prostředí a potřebám.

Knihovna měla brzy po jeho nástupu otevřeno pět dnů v týdnu – střídavě dopoledne nebo odpoledne (do 19 hodin i v sobotu) a brzy se stala vyhledávaným místem nejen studentů.

Začalo se uvažovat o vybudování a otevření veřejné čítárny; k tomu došlo v roce 1901 a brzy byla velmi navštěvována. Ve *Večerním listě* (21. 12. 1901) se dočítáme: *Během minulého měsíce navštívilo tento ústav obecní 6299 čtenářů, z nichž bylo 63 žen, 4094 studujících, 819 úředníků, 567 živnostníků, řemeslníků a obchodníků, 126 učitelů, 63 dělníků a 567 ostatních tříd společenských. ... Vyroženo jest celkem 241 časopisů, a to 61 deníků a večerníků, 94 různojazyčných, 83 revuí... Ve válečném roce 1916, tj. 15 let od otevření, čítárnu navštívilo již 59 642 čtenářů. Sova měl zájem, aby se knihovna doplňovala nejen českou i slovenskou literaturou. Díky jeho kontaktům byla brzy doplňována slovenskou, ale i další zahraniční literaturou.*

Sova sledoval dostupnou knihovnickou odbornou literaturu. V té době jí však bylo mizivě; např. v roce 1898 vyšla ve Zlaté Praze studie Václava Štecha *O veřejných knihovnách*. Do Tobolkova prvního knihovnického časopisu *České knihovnictví* (vycházel v letech 1900–1901) napsal článek o městské knihovně. V jeho pozůstalosti se zachovalo několik německých a amerických odborných publikací s vepsanými poznámkami. Roku 1901 byl úředně vyslán na exkurzi do

Ukázka katalogizačního lístku z generálního služebního katalogu MKP psaného rukou A. Sovy

západoevropských knihoven (Německo, Belgie, Holandsko). Na cestu se připravoval velmi důkladně, o čemž svědčí jeho *Výpisy o moderních knihovnách* – 30 německy a česky hustě popsaných stran. Jsou nejdůležitějším pramenem k poznání Sovova knihovnického studia, je to malé kompendium správy knihovny velmi pracně sebrané a shrnuté z odborných německých publikací. Kromě uvedené studijní cesty si Sova dopisoval s knihovníky německými, americkými a ruskými, což nebylo v té době vůbec běžné.

Zásadní bylo i jeho členství v Osvětovém svazu; byl jedním z prvních členů po jeho založení v roce 1906. Po vzniku knihovního odboru (předsedou byl Z. V. Tobolka) se stal jeho místopředsedou a vypracoval program, který lze považovat za program první knihovnické organizace. V něm upozorňuje obce, spolky i jednotlivce na význam knihoven a čítáren a vyzývá je k jejich zakládání. Měl být uspořádán i sjezd knihovníků a „praktický kurs pro knihovníky“. Program byl přijat, vydán, ale neplněn. Sova proto rezignoval nejen na členství v knihovnickém odboru, ale v Osvětovém svazu jako takovém.

Sova měl také zájem, aby se knihy dostaly blíže ke čtenářům, proto vyvíjel snahu o zakládání poboček. Nejstarší – a dosud fungující – byla otevřena v roce 1907 na Hradčanech (na Pohořelci); nedávno se rozhodovalo o jejím uzavření, pobočka ale našťastí žije dál; další na Novém Městě Pražském (dvě), Malé Straně, Vyšehradě, Holešovicích a Libni. Před vznikem Velké Prahy (připojením samostatných měst Smíchov, Královské Vinohrady, Strašnice, Dejvice, Vršovice, Žižkov a Nusle – všechny měly svou knihovnu)

v roce 1922 bylo poboček sedm. Za Sovova působení také výrazně vzrostl počet pracovníků – z původních šesti na šedesát v roce 1920, kdy knihovnu opouštěl.

Boj o novou budovu

V roce 1916 vyšel v *České osvětě* Sovův jubilejní článek *Budoucnost a příští úkoly knihovny král. hlavního města Prahy*, bilancující činnost, funkci a rozvoj knihovny od jejího založení v roce 1891. V té době již fond knihovny čítal více než 110 000 svazků (včetně poboček přes 231 000 svazků). Z některých formulací jasně čteme autorův stesk nad tím, že městská rada se ke knihovně, která je *podle schváleného řádu knihovnou pro každého obyvatele Prahy bez rozdílu pohlaví a věku*, nechová vždy vlídně. Stýská si především nad jejím nedůstojným umístěním. O lepší umístění knihovny Sova usiloval trvale, byť ve válečných letech mnoho naděje nebylo. Chtěl v knihovně zůstat do roku 1922, ale pokračující choroba a nepohyblivost ho přinutila k tomu, že požádal o předčasný odchod...

Sovův bilanční text publikovaný v roce 1916 v *České osvětě*

Marný a nevtězný boj za důstojné umístění knihovny a postavení nové budovy provází Sovovu ředitelskou éru trvale. V roce jeho příchodu knihovna sídlila v několika místnostech v Mikulandské ulici, v roce 1903 se přestěhovala a byla slavnostně otevřena v domě čp. 98 na Mariánském náměstí, v budově, která stávala na místě dnešní budovy městské knihovny. Bylo to zlepšení, které Sova považoval za provizorium do doby postavení nové budovy. A i to nemělo mít dlouhého trvání, protože rada města brzy po slavnostním otevření knihovny rozhodla o asanaci této části města včetně budovy, v níž knihovna sídlila. Spory a opakovaná jednání nebraly konce, bylo zpracováno mnoho návrhů, kde bude budova knihovny umístěna, a opakovaně byly vždy znovu odkládány. Sova neustával. Městská rada nakonec rozhodla, že pro knihovnu a archiv bude postavena budova nová. Sova zpracoval podklady, kolik knihovna potřebuje metrů prostor pro návštěvníky (trvale jich přibývalo) a rozrůstající se fond. Město nakonec uvažovanou parcelu prodalo. Stavba budovy knihovny na pozemku na Mariánském náměstí byla zahájena až v roce 1925 a financovala ji Pražská městská pojišťovna podle návrhu arch. Františka Roitha. Knihovna – v té době jedna z nejmodernějších budov knihoven v Evropě – byla slavnostně otevřena v roce 1928 několik týdnů po Sovově smrti (16. 8. 1928 v Pacově), ale o něm a jeho více než dvacetiletém působení v jejím čele ve slavnostních projevech nepadlo ani slovo. Ředitelem knihovny po Sovově předčasném odchodu se stal jeho zástupce dr. Josef Thon. Dobře spolupracovali, rozuměli si. Později se vztahy mezi nimi prudce zhoršily. Důvodem byla rozdílná politická orientace; Thon byl stoupencem Karla Kramáře, Sova patřil do Masarykova bloku.

Odkaz a očištění památky

Mnoho let se nešetřně zacházelo i se Sovovou pozůstalostí. ...ležela v balících, převázána jen zcela povrchně v oddělení abecedního katalogu ve skříních pod zásuvkami. A léta si jí nikdo nepovšiml, uvádí Josef Zíka ve své práci *Knihovnické dílo Antonína Sovy*. Deset let po jeho smrti v roce 1938 Sovovo rodné město Pacov opako-

Místo posledního odpočinku A. Sovy v Pacově a jeho autogram

vaně urgovalo předání pozůstalosti. Roztřídil ji a zpracoval teprve básník František Hrubín, mj. pracovník Městské knihovny v Praze. Dnes je uložena v Archivu hl. m. Prahy.

Po Sovově odchodu z knihovny se jeho zásluhy o vybudování knihovny, ale také jeho literární činnost začaly postupně zpochybňovat. Razantně se vyjádřil Jiří Mahen – tyto postoje prohlásil podlostí. Otcovu knihovnickou památku se rozhodl obhájit Sovův syn Jan (byl popraven 30. 3. 1945 v Terezíně), který v roce 1938 vydal vlastním nákladem drobnou publikaci *Ještě o Městské knihovně a také lidech, se zřetelem k prvému řediteli Městské knihovny pražské, básníku Antonínu Sovovi*. Vyvrátil všechny pochybnosti o odbornosti práce svého otce, jeho památku očistil.

Téměř po stu letech od odchodu z knihovny je Antonín Sova vnímán jako zakladatel této instituce; svým působením položil nespochybnitelné základy její další činnosti. Stal se nejen prvním ředitelem velké veřejné knihovny se zájmem o její důstojné postavení, kterou dovedl do prvních let svobodného státu, byl ale také jedním z prvních teoretiků oboru.

JIŘINA KÁDNEROVÁ | kadnerovaj@volny.cz
Pozn.: Nezkrácenou verzi příspěvku naleznete na <http://svkkl.cz/ctenar>

Obr.: archiv autorky

Příště: **Antonín Šprinc**

Fantastické podhoubí fantastické literatury

Foto: Michaela Pexová

Není nad to si o svých zájmech popovídat s lidmi stejně naladěnými. Svá setkání a soutěže mají rybáři, sdružují se filatelisté, hasiči i včelaři, amatérští hráči nohejbalu či jedlíci ovocných knedlíků. Existuje také jedna velká komunita, jejíž akce jsou vyhrazené výhradně fanouškům fantastiky. Vítejte ve fandumu, ohromném společenství lidí, kteří milují literární žánry, jimž se věnuje náš seriál.

→ Skvělou vizitkou fanoušků fantastiky je skutečnost, že společný zájem překonává hranice států. Nemysleme tím jen hrstku nadšenců, kteří vyjedou na Eurocony či Worldcony, ale úzké vztahy, které mezi sebou mají čeští a slovenští fanové.

Žánry přebývající ve stínech

Během stovek besed v knihovnách i školách jsme se přesvědčili, že pokud dnešní mladí čtenáři vůbec něco čtou, tak to je z drtivé většiny právě fantastika. Často se vyprofilovali samotatně a učitelé jen němě přihlížejí, o jakých autotech a dílech jejich žáci živě diskutují. A i ti, kteří čtení neholdují, se dokáží do debat zapojit díky filmovým adaptacím či žánrově spřízněným počítačovým hrám. Jako by fantastika ze sebe za téměř třicet let, které uběhly od sametové revoluce, strhla nálepku nechtěného literárního dítěte, trpěné odnože velké literatury. Po druhé světové válce se žánrová literatura z oblasti sci-fi

a fantasy dostala mimo hru. Troskovy knihy šly místo na knihkupecké pulty do stoupy, přestože jeho trilogie *Kapitán Nemo* a *Zápas s nebem* oslovovaly v těžkých dobách okupace mladé čtenáře. Od roku 1947 do roku 1969 žádné z děl J. M. Trosky (1881–1961) nevyšlo!

Není utopie jako utopie

Nikdo nestál o nějaké blouznivce. Postupně uvolnění souviselo s tím, že socialistický režim vzal na milost utopické fikce. Vždyť i komunismus, ke kterému tehdejší společnost směřovala, byl velkou fikcí, snem, který měly snít masy. Od šedesátých let vycházeli v překladech pečlivě vybraní

zástupci žánru – Ray Bradbury či Isaac Asimov, příležitosti se chopili také čeští autoři – Josef Nesvadba, František Běhounek či Ludvík Souček. Když se normalizační šrouby opět utáhly, autoři a čtenáři se začali potkávat neoficiálně. Vznikají fanouškovské kluby, vycházejí fanziny, neprofesionální časopisy určené pro úzký okruh příznivců a rozšiřované pomocí cyklostylu.

Když se fanoušci potkávají tváří v tvář

Literární kluby nejsou pouze výsadou ctitelů fantastiky. V zahraničí mají delší tradici například kluby, ve kterých se diskutuje o detektivních příbězích. V anglofonní oblasti se první sci-fi kluby scházejí od třicátých let dvacátého století. Šlo o malá společenství autorů, fanoušků, studentů i vědců, které fascinovaly rozpínající se možnosti vědy a ve snění o budoucnosti hledali únik před tíživou všednodenností. Už v roce 1939 byl zorganizován první Worldcon během Světové výstavy v New Yorku.

U nás bylo hnutí čtenářů a fanoušků sci-fi literatury a filmů až do počátku osmdesátých let minulého století vlastně neznámým pojmem. Na počátku stáli vlastně tři profesionální spisovatelé (Ludvík Souček, Jaroslav Veis a Ondřej Neff), ale pravá lavina se spustila díky samotným fanouškům. Ludvík Souček, který zemřel koncem roku 1978, stihl v *Literárním měsíčníku* ještě uveřejnit výzvu k zakládání sci-fi klubů. Již následujícího roku 1979, přesně 31. dubna, vznikl na pražské matematicko-fyzikální fakultě první sci-fi klub Villoidus. Brzy následovaly další kluby, některé pod vlivem matfyzácké skupiny, jiné se formovaly zcela samostatně.

Zatímco mnozí dospělí ani neznají současné světové hity fantasy a sci-fi literatury, které hýbou literárním světem, mladí čtenáři si o těchto současných fenoménech přednášejí, chodí oblečení do kostýmů svých hrdinů, účastní se literárních soutěží i velkých setkání fanoušků fantasy. To vše ve skrytu oficiálních literárních akcí či mnohých knižních veletrhů, bez jakékoliv podpory státu. Ale doba se (bohudíky) mění.

Některé knihovny již několikrát rok pořádají podobné akce a z praxe víme, že jak knihovníci, tak čtenáři jsou vždy nadšení. Fantastika či komiksy jsou také stále viditelnější i na našem největším knižní veletrhu Svět knihy na pražském Výstavišti. Spoluautor tohoto článku každoročně

organizuje celou programovou linii v Sále fantastiky čítající cca 35 programů a přibližně 120 účinkujících spisovatelů, nakladatelů, výtvarníků i literárních klubů.

Svět s vlastním jazykem

Abychom pochopili rozvoj i současné masové hnutí kolem sci-fi, fantasy a hororu, měli bychom se alespoň rámcově seznámit s pojmy, které jsou mezi fanoušky fantastiky úplně běžné.

Fandom – společenství čtenářů, autorů, redaktorů, výtvarníků, organizátorů a zejména fanoušků, kteří „žijí“ fantastikou. U jiných literárních žánrů tak početná obec nadšenců opravdu neexistuje. V prvopočátcích měl podstatný vliv na hnutí sci-fi a fantasy tzv. Československý fandom, což byla organizace vzniklá z jednotlivých sci-fi a fantasy klubů. Založena byla již v roce 1990, nicméně v současné době kromě pořádání literárních cen Akademie science fiction, fantasy a hororu (SFFH) (viz níže) nemá na vlastní dění kolem setkávání fanoušků a jiných literárních akcí žádný vliv.

Fanové – čtenáři a fanoušci všech žánrů fantastiky, filmů či seriálů. Počty těch skalních, kteří pravidelně navštěvují velká literární setkání (viz další heslo **Con**), se počítají na tisíce. Jsou to aktivní lidé, mají webové stránky s celorepublikovým dosahem, pořádají vlastní literární soutěže, píšou recenze a pokouší se i o vlastní tvorbu (viz dále **Fanfiction**).

Con – je „nejvyšší“ forma setkávání fanoušků fantastických žánrů. Con je odvozen z anglického *convention*. Jsou to jednodenní, ale častěji vícedenní akce plné seminářů, literárních besed, projekcí filmů, literárních, znalostních či sportovních soutěží, amatérských divadel i projekcí amatérských filmů, deskových i počítačových her – a to vše na téma literární či filmové fantastiky. Nejznámější „cony“ u nás i na Slovensku jsou:

- **Parcon** – nejstarší a původní con vznikl v Pardubicích (PARcon) v roce 1982. Dnes putovní setkání po různých městech, ale stále s původním názvem Parcon.

- **Festival fantazie** – zřejmě největší setkání (10 dnů, cca 3000 fanoušků), které se koná počátkem letních prázdnin v Chotěboři.

- **Comics Salon** – další největší setkání příznivců komiksů, anime, mangy, sci-fi a fantasy

v Bratislavě. Opět se jedná o tisíce čtenářů a fanoušků.

▪ **FenixCon** – jedno z nejstarších setkání v republice. Původní název Dracon. Koná se tradičně v Brně.

▪ **Trpaslicon** – pražský festival věnovaný britskému humoru se odvolává na kultovní sérii *Červený trpaslík* či *Zeměplochu*.

▪ **CONiáš** – dlouholetý con pořádaný Městskou knihovnou v Praze se konal již jedenáctkrát.

▪ **Book con** – s podtitulem Fantasy víkendy v knihovně jsou cony pořádané knihovnami po celé republice. První fantasy víkend vznikl v dobříšské knihovně v roce 2013. Nyní se tyto akce oblíbené zejména mládeží šíří v knihovnách po celé republice.

▪ **PragoFest** – vznikl pod jménem PragoCon v roce 1997 a jde o životaschopné setkání, které každým rokem nabaluje další příznivce.

▪ **CrweCon** – setkání tvůrců, výtvarníků a nakladatelů věnované výhradně českému komiksu. Uděluje se zde cena za nejlepší Český komiks *Fabula Rasa*.

... a mnoho dalších. Ale jen samotnému seznamu všech podobných literárních akcí bychom museli obětovat celý díl tohoto seriálu. Úžasné je, kolik mladých čtenářů tyto akce přitahují.

Akademie SFFH – prestižní literární soutěž SFFH pořádaná Československým fandomem. Vyhlášení výsledků Akademie SFFH se každoročně odehrává v sobotním programu Světa knihy na pražském Výstavišti. Tato soutěž existuje již od roku 1995 a za cíl si vytkla každoročně poukázat na nejlepší žánrové povídky, romány, výtvarníky, překladatele či nakladatelství.

Fanzin – všichni jistě znají slovo samizdat. Ano, byly to *Lidové noviny* či zahraniční *Svědectví*, které jsme tak urputně opisovali na psacích strojích a používali k tomu průklepáky a kopírovací fólie, abychom jich mohli vyrobit při jednom přepisu aspoň pět. Další byly nečitelné. Fanoušci sci-fi a fantasy se kromě této techniky dostali kapánek dál. K šíření světové či původní (mnohdy amatérské) fantastiky používali cyklostyl! Byl to supervynález, na němž se psalo na mechanickém psacím stroji na průklepovou blánu, která se poté točila přes válec namáčený ve fialovém inkoustu. A takhle jste mohli vytvořit až dvě stě kopií literárního díla. Fanziny byly první nezávislé

časopisy či celé knihy na pokračování, které se od konce sedmdesátých let dvacátého století šířily obdobnou cestou jako samizdaty. Samizdaty sloužily k politickým účelům (bohudíky za ně), ale fanziny čistě k literárním (díky sci-fi bohům za ně).

Fanfiction – literární tvorba fanoušků, kteří se inspirovali již publikovaným dílem a píšou povídky či celé romány zasazené do světa oblíbené knihy. Smyslem není nápodoba, ale rozvíjení principů a linií oblíbeného fikčního světa. Většinou se takové texty publikují na internetu. U nás mají velkou základnu zvláště fanoušci seriálu *Star Trek* a série *Harry Potter*.

Foto: archiv J. W. Procházký a K. Smolíkové

Jak si fandom stojí dnes?

Skvělou vizitkou fanoušků fantastiky je skutečnost, že společný zájem překonává hranice. Nemyslíme tím jen hrstku nadšenců, kteří vyjedou na Eurocony či Worldcony, ale úzké vztahy, které mezi sebou mají čeští a slovenští fanové. Internet a sociální sítě vzájemné kontakty udržují celoročně živé, ale nic nenahradí společné setkávání. Čeština zní na bratislavském Slavconu či Istroconu, slovenština na brněnském FenixConu či na chotěbořském Festivalu fantazie. Československý fandom žije dál a v literárních soutěžích se objevují texty psané česky i slovensky.

Staromilci jistě mohou brblat, že fanoušci fantastiky se mění a ti mladí více pošilávají po dění ve světě, více se zajímají o hry – deskové i počítačové, podléhají kouzlu filmů i televizních sérií. Na druhou stranu se stejným nadšením, s jakým píšou fanfikce, točí fanouškovské filmy či pořádají zasvěcené přednášky o vesmírných lodích, které se objevily v oblíbeném sci-fi seriálu.

Příště přidáme k dobru ještě několik fantastických slov a podíváme se na možnosti, jak takové skvělé čtenáře a fanoušky dostat do knihovny.

JIRÍ W. PROCHÁZKA

| jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

Osobnosti knižní kultury

PhDr. Ivo Brožek (1951–2018)

Foto: archiv A. Brožka

Je těžké psát o blízké osobě, když už mezi námi není. Zvláště obtížné je to v případě mého bratra, Iva Brožka, s nímž jsem prožil dětství a pravidelně se s ním setkával na rodinných oslavách a ještě častěji na knihovnických akcích.

Narodil se 7. ledna 1951 v Teplicích, kam přišli naši rodiče v roce 1949 na umístěnku. V roce 1960 jsme se přestěhovali do Ústí nad Labem a toto město Ivo opustil jen během vysokoškolských studií a vojenské služby. Již na základní škole se projevil jeho všestranné zájmy. Navštěvoval historický a filatelistický kroužek, se spolužáky založil hlídku na ochranu přírody. Recitoval a zúčastňoval se orientačních závodů. Nikdo tehdy netušil, že se pro něho v dospělosti stane knihovnictví posláním, i když pravidelně chodil do pobočky krajské knihovny na Klíši a občas vypomáhal knihovnici s pomocnými pracemi. Na rozdíl ode mne tehdy však ještě nesestavoval soupisy knih, ani se nesnažil najít ve vydávání knih SNDK systém. Vzpomínám si, že jsme jednoho dne z knih v naší knihovničce odstranili původní obaly a všechny zabalili do modrého balicího papíru. Vypadaly jednotně jako na klíšské pobočce, u rodičů jsme se však pochvaly nedočkali.

Na střední všeobecně vzdělávací škole se Ivo zapojil do matematické, fyzikální i chemické olympiády a v přírodovědné olympiádě postoupil až do celostátního kola. Asi pod módním vlivem makromolekulární chemie se rozhodl pro studium na Vysoké škole chemickotechnologické v Praze. Po několika měsících poznal, že nevybral dobře. Podal přihlášku na obor knihovnictví a vědecké informace na Karlově univerzitě. Měl štěstí, přijali ho do druhého ročníku a umožnili mu složit zkoušky z 1. ročníku v jeho průběhu. Studium ukončil v říjnu 1974 obhájením diplomové práce na téma katalogizace vícesvazkových souborů.

V červenci 1974 nastoupil pln elánu do tehdejšího oddělení Vědecko-informační a knihovnické

služby Krajského ústavu národního zdraví. S kolegy se ale nesžil. Nelíbilo se mu ranní vysedávání u kávičky ani skutečnost, že zažitě postupy odporovaly knihovnickým zásadám. Z oddělení odešel a sedm let pracoval jako oblastní manažer ve zdravotnických odborech.

Ke zlomu v jeho profesní kariéře došlo, když v září 1984 převzal funkci vedoucího knihovny pedagogické fakulty. Podílel se na zavedení knihovního systému TINLIB nejen do této knihovny, ale i do knihoven dalších fakult, což se stalo základem budování celouniverzitní knihovny. Když se pak ústecké univerzitě podařilo postavit v roce 2013 budovu vědecké knihovny, stal se přirozeně jejím ředitelem. V té době už byl uznávaným odborníkem v oblasti řízení knihoven, získávání a zpracování knihovních fondů, užívání elektronických informačních zdrojů a vzdělávání uživatelů. Stal se řešitelem řady rozvojových projektů z Fondu rozvoje vysokých škol. Byl činným ve Sdružení uživatelů software T-Series v ČR, dozorčí komisi SKIP ČR, výkonném výboru Asociace knihoven vysokých škol ČR, členem hodnotitelských komisí VISK. Za rozvoj knihovnictví mu byla v roce 2003 udělena Medaile Z. V. Tobolky a v roce 2014 Cena českých knihovníků.

V roce 2012 se u Iva objevily první neurologické potíže. Na konci roku 2013 pak byla potvrzena diagnóza amyotrofní laterální skleróza. Ačkoliv postupující nemoc nešlo zastavit a stále více ho omezovala, situaci se nepoddával a plně využíval schopností, které mu zůstávaly. Univerzitní knihovnu řídil až do dubna 2016. Postupně však musel omezit účast na zahraničních studijních cestách i na prázdninové vzdělávací základy učitelů – EXOD. Přestal vystupovat na knihovnických konferencích. Ke konci života už komunikoval s okolím pouze pomocí počítače. Zemřel 16. února 2018.

ALEŠ BROŽEK | brozek@svkul.cz

Před 95 lety, **1. 5. 1923**, se narodil americký spisovatel **Joseph Heller** († 1999), jehož první román *Hlava XXII* je jeho dílem vrcholným a nejslavnějším a patří k nejlepším válečným románům světové literatury; jeho úspěch a kvality Heller už nikdy nepřekonal. Dále vydal romány *Něco se stalo, Gold za všechny peníze, Bůh ví, Nemalujte si to, Zavíráme!* a *Portrét starého umělce*, dvě autobiografické knihy *Neveselá záležitost a Tehdy a teď* a divadelní hru *New Haven, náš cíl*. Napsal také řadu povídek a dalších drobnějších prací, které česky vyšly v knize *Hlava nehlava*.

Před 200 lety, **5. 5. 1818**, se narodil **Karl Marx** († 1883), německý filozof a sociální vědec, spoluautor *Komunistického manifestu* z roku 1848, autor rozsáhlého díla *Kapitál*; jeden z nejnvlivnějších myslitelů 19. století, jehož díla a názory hluboce ovlivnily dějinný vývoj i ve 20. století.

Před 60 lety, **8. 5. 1958**, se narodil irský spisovatel **Roddy Doyle**, držitel Booker Prize za román *Paddy Clarke cha cha chá*.

Před 230 lety, **16. 5. 1788**, se narodil **Friedrich Rückert** († 1866), německý básník a překladatel, jehož básně zhudebnili takoví skladatelé jako F. Schubert, R. Schumann, J. Brahms, G. Mahler, R. Strauss, P. Hindemith, B. Bartók, A. Berg či H. Wolf.

Před 100 lety, **16. 5. 1918**, se narodil mexický spisovatel **Juan Rulfo** († 1986), autor pouhých dvou knih (útlého románu *Pedro Páramo* a souboru krátkých povídek *Lano v plamenech*), které však patří k nejvýznamnějším dílům moderní hispanoamerické literatury.

Před 60 lety, **19. 5. 1958**, zemřela česká spisovatelka **Marie Pujmanová** (* 1893), autorka románů *Pacientka doktora Hegla, Předtucha* či trilogie *Lidé na křižovatce, Hra s ohněm a Život proti smrti*.

Před 120 lety, **24. 5. 1898**, se narodil **José Maria Ferreira de Castro** († 1974), portugalský spisovatel a novinář, autor románů *Džungle* a *Vystěhovalci* (česky v knize *Stín kaučuku*).

Před 90 lety, **24. 5. 1928**, se narodil irský prozaik a dramatik **William Trevor** († 2016), jeden z nejoceňovanějších mistrů povídkové formy, ale i romanopisec (česky vyšly např. romány a povídky *Andělé v Ritzu, Čtenáři Turgeněva, Děti*

z *Dynmouthu, Dům v Umbrii, Láska a léto* či *Příběh Lucy Gaultové*).

Před 110 lety, **25. 5. 1908**, se narodil americký básník **Theodore Roethke** († 1963), nositel Pulitzerovy ceny za rok 1954.

Před 80 lety, **25. 5. 1938**, se narodil americký povídkář a básník **Raymond Carver** († 1988), autor povídkových knih *Katedrála, Začátečníci, Buď už, prosím tě, zticha* aj.

Před 110 lety, **28. 5. 1908**, se narodil **Ian Fleming** († 1964), britský spisovatel, „otec“ agenta 007 Jamese Bonda – první z románů s tímto hrdinou, *Casino Royale*, vyšel v roce 1953, následovaly např. *Diamanty jsou věčné, Dr. No, Goldfinger* a další (celkem se Bond objevuje ve 14 knihách); od roku 1962 vzniklo zatím 24 oficiálních filmových „bondovek“ (a kromě toho i tři neoficiální).

Před 60 lety, **29. 5. 1958**, zemřel španělský básník **Juan Ramón Jiménez** (* 1881), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1956); česky vyšla sbírka básní *Daleké zahrady*.

Před 240 lety, **30. 5. 1778**, zemřel **Voltaire** (vlastním jménem François-Marie Arouet, * 1694), francouzský básník, spisovatel, filozof a humanista. Napsal přes padesát děl: povídek, románů, divadelních her, lyrických i epických básní, filozofických úvah, esejů a historických studií, např. drama *Oidipus*, epos *Panna Orleánská*, filozofickou povídku *Candide neboli Optimismus*, která je jeho nejznámějším dílem, tragédii *Zaira*, drama *Mohamed, Filosofický slovník, Rozpravu o nesnášenlivosti* či historickou studii *Století Ludvíka XIV.*

Před 50 lety, **30. 5. 1968**, se narodil český literární historik a kritik, editor, komparatista, překladatel, spisovatel a vysokoškolský pedagog **Martin C.**

Putna, autor monumentálních třídílných dějin české katolické literatury v letech 1848–1989, dvoudílné monografie *Rusko mimo Rusko* (2. díl s Miluší Zadrazilovou), *Obrazů z kulturních dějin americké religiozity, Obrazů z kulturních dějin ruské religiozity* a *Obrazů z kulturních dějin střední Evropy*, monografie o Václavu Havlovi, studie *Řecké nebe nad námi*, souboru esejů *My poslední křesťané*, spoluautor monografie *Homosexualita v dějinách české kultury* aj.

Portréty archiv autora

Akademické knihovny v USA se stále více přizpůsobují nárůstu zahraničních studentů univerzit (od roku 2012 o 7 %). V roce 2015 proběhl výzkumný projekt ve dvou amerických a jedné australské univerzitní knihovně, který zkoumal zapojení zahraničních studentů do nového prostředí, jejich strategie vyhledávání informací a očekávání související se službami univerzitních knihoven. Studenti oceňují především rozmanitost prostor pro individuální a tiché studium, dále nabídku skupinových studoven, centrální umístění knihoven a jejich informační zdroje. Mnoho studentů doma nemá wi-fi a přístup k internetu, jiní si cení knihovny jako snadno dostupného místa, kde se setkávají se svojí komunitou. Pro ty, kteří se věnují akademické práci, disponují omezenými zdroji a nemají jiný systém podpory, slouží knihovny jako nejdůležitější a jediný zdroj informací pro studium. Většina studentů oceňuje akademické knihovny jako bezpečná místa, protože zde fungují i při nočním provozu bezpečnostní agentury placené univerzitou. Akademické knihovny vzájemně spolupracují na zlepšování svých služeb pro tuto cílovou skupinu.

(*IFLA Journal* – Volume 43, Number 4, December 2017, s. 361–378)

Počátkem roku 2018 probíhala v Bavorské státní knihovně velká výstava uměleckých publikací s názvem *Showcase – Umělecká díla ze sbírek Bavorské státní knihovny*. Výstava se svými 72 exponáty poskytovala komplexní vhled do těchto sbírek, které jsou organizačně začleněny do Oddělení rukopisů a vzácných tisků. Tato sbírka je v Německu jedna z nejdůležitějších. Umělecké publikace jsou důležitou součástí kulturního dědictví a v Bavorské státní knihovně je již od jejího založení silná tradice bibliofilského sběratelství. Knihy nebyly nikdy pouze nosiči informací, ale byly oslavovány jako významné umělecké objekty, kdy obsah a krásná forma tvořily nedílnou jednotu. V knižní oblasti tak v průběhu historie vznikají autonomní umělecká díla. Podobně jako v muzeu jsou takové sbírky knih silně ovlivněny kurátorem. V Bavorské státní knihovně byl nejvýznamnější osobností budování sbírky Charles Dachs, vedoucí Oddělení rukopisů a starých tisků v le-

tech 1972–1994, který měl zvláštní talent a nadšení pro rozšíření této specifické kolekce. Ta dnes obsahuje asi 14 000 titulů, na výstavě byla prezentována jen její malá část. Nejstarší dílo Williama Blakea *Songs of Los* (1795) je první ukázkou autorské umělecké knihy. Jádrem výstavy tvořily knihy od 60. let 20. století, kdy se kniha začala rozvíjet jako samostatná umělecká forma. Výstava v Mnichově působivě ukázala, jak se různí umělci zabývají knihou jako formou vyjadřování, jak vypadají různé umělecké knihy, jak se liší vzhledem a cenou.

(*Bibliotheksmagazin* – 12. Jahrgang, 36. Ausgabe, Oktober 2017, s. 12–16)

Koncem minulého roku provedlo metodické centrum Slovenské pedagogické knihovny pro školní knihovny revizi platných údajů v Adresáři školních knihoven v Slovenské republice. Bylo revidováno na 1536 webových adres základních a středních škol a malotřídek. Mimo jiné se zjišťovalo zveřejnění webových stránek s označením „knihovna“ nebo „školní knihovna“, zpřístupnění online knihovního katalogu a organizování zájmových kroužků na podporu čtení žáků. Školní knihovny jako organizační útvary škol mohou totiž bezplatně využívat informační a komunikační technologie svých mateřských institucí pro zveřejňování základních informací o svém zaměření, škále poskytovaných knihovnicko-informačních služeb a podpoře čtení. Ideálním digitálním nástrojem je pro ně webová stránka školní knihovny, která je buď součástí webové adresy školy nebo obecního úřadu. Při revizi 1532 webových adres škol a obecních úřadů se zjistilo, že ve sledovaném období mělo webovou stránku v rámci webových stránek svých mateřských organizací jen 326 škol. Z tohoto počtu bylo 98 webových stránek s označením „knihovna“ a 228 webových stránek s označením „školní knihovna“. Velmi málo škol mělo na stránkách vedle jiných informací zveřejněnou nabídku různých kreativních činností pro smysluplné trávení volného času. Kroužků na podporu četby bylo evidováno cca 40; jejich nejčastější názvy byly: Kouzlo pohádek, Čtení nás baví, Hravé čtení, Malý recitátor, Recitační kroužek atd.

(*Knížnica* – ročník 18, číslo 3, 2017, s. 42–44)

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

■ KANIČ, Ivan, Franziska AHLFÄNGER a Elisabeth SIMON. *EnglischnInternational: für Informationsfachleute – Bibliothekare, Archivare, Buchhändler und andere* [Mezinárodní angličtina: pro informační profesionály, knihovníky, archiváře, knihkupce a ostatní]. 2. Auflage. Berlin: Simon Verlag für Bibliothekswissen, 2018. 170 stran.

ISBN 978-3-945610-39-8 *Kb 40.735*

■ Polish libraries. Vol. 4 [Polské knihovny. Sv. 4]. Editor-in-chief Tomacz Makowski. Warsaw: National Library of Poland, 2016. 180 stran: ilustrace, grafy, tabulky, faksimile.

ISBN 978-83-7009-671-7

ISSN 2300-9217 *Kfe 40.680*

■ SCHWARZ, Helga. *Das Deutsche Bibliotheks-institut: im Spannungsfeld zwischen Auftrag und politischen Interessen* [Německý knihovnický institut: v oblasti konfliktu mezi pořádkem a politickými zájmy]. Berlin: Simon Verlag für Bibliothekswissen, 2018. 522 stran.

ISBN 978-3-945610-37-4 *Km 40.734*

Organizace knihovních fondů

■ HEDDEN, Heather. *The accidental taxonomist* [Náhodný taxonomista]. Second edition. Medford: Information Today, 2016. xxxi, 464 stran.

ISBN 978-1-57387-528-8 *Of 40.612*

■ KENDRICK, Kaetrena Davis a Deborah TRITT, eds. *The small and rural academic library: leveraging resources and overcoming limitations* [Malá a vesnická vědecká knihovna: využívání zdrojů a překonávání omezení]. Second edition. Chicago: Association of College and Research Libraries, a division of the American Library Association, 2016. xv, 246 stran: ilustrace.

ISBN 978-0-8389-8900-5 *Oz 40.624*

■ Standard pro dobrý knihovní fond: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2017. 20 stran: barevné ilustrace.

ISBN 978-80-7050-689-9 *Oa 9.963/B*

Úplný přehled novinek najdete na adrese <http://ipk.nkp.cz/knihovnicko-institut/knihovna-knihovnicko-literatury/Prirustky.htm>

Služby knihoven

■ HORVAT, Aleksandra a Daniela ŽIVKOVIĆ. *Zwischen Öffentlich und Privat: Bibliotheken in der Zeit des e-books* [Mezi veřejným a soukromým: knihovna v době e-knih]. Berlin: Simon Verlag für Bibliothekswissen, 2015. 243 stran.

ISBN 978-3-940862-77-8 *Sdg 40.737*

■ Migration et bibliothèques [Migrate a knihovny]. Sous la direction d'Isabelle Antonutti. Paris: Electre - Éditions du Cercle de la Librairie, 2017. 174 stran. Collection Bibliothèques.

ISBN 978-2-7654-1542-8 *Sbd 40.778*

■ MONTAGUE, Rae-Anne a Lucas McKEEVER, eds. *Queer library alliance: global reflections and imaginings* [Komunity sexuálních menšin a knihovny: globální úvahy a představy]. Sacramento: Library Juice Press, 2017. xxii, 256 stran. Series on gender and sexuality in information studies, 7.

ISBN 978-1-63400-031-4 *Sbd 40.721*

KNIHOVĚDA

■ KRUŠELNICKAJA, Jekaterina Vladimirovna, Je. A. FILONOV a L. V. JEMELJANOVA. *Katalogizacija i elektronnoje predstavlenije rukopisej s primenenijem informacionno-poiskovoj systemy „Depozitarij“: metodičeskoje posobije* [Katalogizace a elektronická představa rukopisů s použitím systému vyhledávání informací „Depozitarij“: metodická pomůcka]. Sankt-Peterburg: Rossijskaja nacionalnaja biblioteka, 2016. 132 stran: ilustrace.

ISBN 978-5-8192-0507-5 *Xaa 40.594*

■ Rumjancevskije čtenija 2016: materialy meždunarodnoj naučno-praktičeskoj konferencii Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki (12–13 aprělja 2016) [Rumjancevská četba 2016: materiály vědecko-praktické konference Ruské státní knihovny (12.–13. dubna 2016)]. Sostavaviteľ Je. A. Ivanova. Moskva: Paškov dom, 2016. 2 svazky (422, 350 stran).

ISBN 978-5-7510-0692-1 (část 1) *Kfe H 106770*

ISBN 978-5-7510-0693-8 (část 2) *Kfe H 106771*

■ Studia Bibliographica Posoniensia 2016. Zostavovateľka Miriam Poriezová. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2016. 175 stran: portréty, faksimile.

ISBN 978-80-89303-52-6

ISSN 1337-0723 *X 40.725*

TÝDEN UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ A AMATÉRSKÉ TVORBY

Pořádáte

divadelní či taneční představení / koncert / výstavu / promítání
pouliční performance / site-specific / seminář / kurz / workshop
apod. ve dnech **19.–27. 5. 2018?**

PŘIDEJTE SE K NÁM!

Více na www.amaterskatvorba.cz

**Převratné 20. století
Komiks**

SVET KNIHY 2018 Profesní fórum a literární festival

**24. mezinárodní
knižní veletrh
a literární festival**

Čestný host: Izrael

**10.–13. 5. 2018
Výstaviště Praha**

**CHCETE SE VYZNAT
V KNIŽNÍM OBORU?**

**ZAJÍMAJÍ VÁS NOVINKY
Z LITERÁRNÍHO SVĚTA?**

BOOKWORLD.CZ

SVETKNIHY.CZ

**Navštivte PROFESNÍ FÓRUM
na veletrhu!**

Čtyřdenní program pro odborníky z řad nakladatelů, knihovníků, autorů, překladatelů či studentů i pro zvědavou širokou veřejnost.

Program připravován ve spolupráci s **Českým literárním centrem.**